

18. YÜZYIL DİVAN ŞAİRİ AHMED BÂ'İS VE DİVANÇESİ

18TH CENTURY TURKISH DIVAN POET AHMED BÂ'IS AND HIS DIVANÇE

Bilge KAYA YİĞİT

Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, kaya_b@ibu.edu.tr

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 3 Eylül 2021
Kabul edildiği tarih: 26 Kasım 2021
Yayınlanma tarihi: 25 Haziran 2022

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 3 September 2021
Date accepted: 26 November 2021
Date published: 25 June 2022

Anahtar Sözcükler

18. Yüzyıl Türk Edebiyatı; 18. Yüzyıl Divan Şiiri; Ahmed Bâ'is Efendi; Bâ'is'in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Keywords

18th Century Turkish Literature; 18th Century Divan Poem; Ahmed Bâis Efendi; The Content, Prosody and Rhyme in Bâis's Poems

DOI

10.33171/dtcjournal.2022.62.1.12

Öz

18. yüzyıl siyasi bakımdan Osmanlı Devletinin zayıfladığı, güç kaybettiği bir yüzyıl olmasına rağmen devlet adamlarının da destekleriyle pek çok şair yetişmiş divan edebiyatı geçmiş asırlardaki canlılığını devam ettirmiş; Osmanlı sahasında pek çok Divan şairi yetişmiştir; bunlardan kimisi birinci sınıf şair olup ünü doğudan batıya pek çok memlekette yayılmıştır. Bazı şairlerse birinci sınıf şairlerimize göre gölgede kalmış şiirleri üzerinde ayrıntılı araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmada ünü pek duyulmamış şairlerimizden Kasapbaşızâde Ahmed Bâis Efendi'nin hayatı ve şiirleri üzerinde durulmuştur. Ahmed Bâis Efendi ve divançesi hakkında 1953 yılında mezuniyet tezi hazırlanmıştır. Çalışmamızda bu tezden de faydalanılarak divanın gözden geçirilmiş metni hazırlanmış şiirlerinin incelemesi yapılmıştır.

Ahmet Bâ'is Efendi'nin hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Elimizde tek nüsha halinde Divanı bulunmaktadır. Bâ'is 18. yüzyılda yaşamıştır Kasapbaşızade Ahmed Efendi ifadesinden anlaşıldığına göre kasaplık yapmış bir aileden gelmektedir. Bursa'nın Mihalıç/Karacabey ilçesinde doğmuş olup eğitimini İstanbul'da tamamlamıştır değişik medreselerde müderrislik yapmış olup kâtiplik görevini de yürütmüştür. 1800-1801 yılında vefat etmiş olup mezarı Kahramanmaraş'tadır.

Bâ'is Divançesi'nin talik yazıyla müellif tarafından yazılmış tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bâ'is'in tek eseri olan divançesindeki şiirlerini şekil ve muhteva bakımından değerlendirdiğimizde şairin divan şiirinin sebk-i Hindî dönemi öncesindeki belli kurallar ve mazmunların bulunduğu sebk-i İrâkî üslubuna uygun şiirler yazdığını söyleyebiliriz.

Abstract

Although the 18th century was a century in which the Ottoman Empire weakened and lost power in terms of politics, many poets grew up with the support of dignitaries. Many Divan poets were trained in the Ottoman field; some of them were well-known poets, and their fame spread in many countries from east to west. Some of the poets have not been studied in detail on their poems, which were overshadowed by our well-known poets. In this study, the life and divan of Kasapbaşızâde Ahmed Bâis Efendi, one of our less famous poets, has been examined and prepared for this publication. Only a graduation thesis was prepared about Ahmed Bâis Efendi in 1953. In our study, the revised text of the divan was prepared and examined by making use of this thesis.

There is not enough information about Ahmed Bâ'is Efendi's life. Bâ'is lived in the 18th century. The poet might have taken the pseudonym Bâ'is with the desire to be a good cause throughout his life. As can be understood from the expression of Kasapbaşızade Ahmed Efendi, he comes from a family that worked as a butcher. He was born in Mihalıç/Karacabey district of Bursa, completed his education in Istanbul, worked as a professor in different madrasahs and also worked as a clerk. He died in 1800-1801, and his grave is in Kahramanmaraş.

The only copy of Bâ'is Divançe, written by the author in ta'lik script, is in the Rare Works Library of Istanbul University. When we evaluate the poems of Bâ'is in his divan, which is his only work, in terms of form and content, we can say that the poet wrote poems in accordance with the sebk-i İrâkî style used before the sebk-i Hindî period, which contains certain rules and mazmuns.

Giriş

Bâ'is'in Hayatı

Kasapzade Ahmed Bâ'is Efendi XVIII. yüzyılda yaşamış hayatı hakkında yeterli bilgiye sahip olamadığımız şairlerimizdendir. Bursa Karacabey/Mihaliç'de doğmuştur, memleketinde kasapzadelik lakabıyla meşhurdur. Eğitimini İstanbul Şehzade Medresesi'nde tamamlamış, Pertaki Hasan Efendi'den icazetnamesini alarak mülazımlık hakkını kazanmıştır. Halep Mevleviyetinde Bayburdizâde'nin hizmetinde bulunmuş, Edirne Mevleviyetinde Bekirpaşazâde Hamdullah Bey'in yanında mektupçuluk görevini sürdürmüştür, Kırım hanlarının biyografisi hakkındaki Gülbün-i Hânân isimli eserin yazarı olan Halim Giray/ö.1823 (Ürekli, 1996, s. 235)'a hocalık yapmak amacıyla Vize Sarayı'na gitmiştir. Yenice ayanı Mustafa Ağa'ya kâtiplik ve vüzera divanı kâtipliği görevlerinde bulunmuştur. Rumeli Valisi Ali Paşa'nın mektupçuluğunu yaparken yazmış olduğu bir yazıyla katli için hakkında irade-i seniyye çıkan Mustafa Ağa'nın affedilmesine vesile olmuştur. Vize'den İstanbul'a döndükten sonra İzzet Paşa tarafından kendisine maliye tezkireciliği makamı verilmiştir. Bâ'is, bu görevinden sonra Divan-ı Hümâyün hocalığı görevini yürütmüştür. Rumeli valisi Şinasizâde'nin mektupçuluğunu da yapmıştır. Ahmed Bâ'is Efendi, Vezir Değirmenci Mustafa Paşa'nın yanında son olarak divan kâtipliği görevini sürdürmüştür, Paşa'nın vefatından sonra Mısır'daki Ariş'ten dönerken 1215/1800-1801 senesinde Maraş'ta, yaklaşık 40 yaşlarında dünyadan ayrılmıştır. Şairin kabri Maraş'tadır (Çınarcı, 2007, s. 27-28; Kesik, 2020; Sarıtaş, 2018, s. 31; TDE Ans, Dergâh Yay. 1977, C. 1, s. 299; Üzgör, 2002, s. 152).

Bâ'is'ten günümüze divançesi kalmıştır. Divançe şairin kendi el yazısıyla yazılmıştır (TDE Ans, Dergâh Yay. 1977, C. 1, s. 299). Divançede Bâ'is'in şiirleri 21b numaralı varakta bitmektedir. Defterin tamamı 29 yapraklı olup 22a-23a, 24a, 25a-29a numaralı yapraklar boştur. 21b numaralı varaktan sonra yazılı olan sayfalarda ve 1a'da çeşitli şairlere ait gazel, kıt'a, matla, müfred gibi şiirler bulunmaktadır. Ayrıca 1a numaralı varakta Farsça olarak "Çü bismillâh ez selâmeş kasâb hûn mî âyed/ Kan, kasabın selamından önce "Bismillah" gibi başta gelir" ifadesi bulunmaktadır. Bu ifade şairin Kasab-zade olması sebebiyle yazılmış olmalıdır. Şairin mahlasının anlamı, sebep olan şey, sebep anlamındadır. Mühründe, "*Hayra her dem ola Bâ'is Ahmed*" / *Bâ'is Ahmed her an hayra sebep olsun* mısraı (Çınarcı, 2007, s. 28) yazılıdır. Şair hayatı boyunca hayra vesile olmak arzusuyla Bâ'is mahlasını almış olmalıdır.

Bâ'is Divançesi talik yazıyla, siyah mürekkeple, başlıklarsa kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin cildi vişne çürüğü renginde olup şemseli ve mikleblidir, son sayfası ebruludur. Bâ'is Divançesi'nin müellif tarafından yazılmış tek nüshası mevcuttur (TDE Ans, Dergâh Yay. 1977, C. 1, s. 299) ve bu nüsha İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi'nde olup yazma eser üzerine Ali Nihat Tarlan danışmanlığında 1965 yılında İdil Can Mamaş tarafından bitirme tezi hazırlanmıştır. Divançenin muhteviyatında Bâ'is'e ait biri Farsça, toplam 58 gazel, 1 tahmis ve 2 müseddes bulunmaktadır.

Bâ'is'in Etkilediği ve Etkilendiği Şairler

Gazellerinde sevgilinin fiziki güzelliğini, vefasızlığını dile getirmiş, beşeri aşk duygularını işlemiştir. Şiirlerinin içinde Mustafa isimli bir berber için yazdığı şehrengiz türü özellikleri taşıyan bir gazel bulunmaktadır(5. gazel). Gazellerinden biri de Farsça olup bu şiir Sâ'ib'e nazire olarak yazılmıştır. Türkçe gazelleri içinde Bâkî'nin saf saf redifli gazeline nazire yazdığı manzumesi bulunmaktadır. Ayrıca Bosnalı Sâbit'in bir gazelini tanzir ederek tahmis haline getirmiştir. Bâ'is'in şiirlerindeki bazı şairlerin mahlaslarını anmasına, yazdığı nazirelere ve tahmise bakarak İranlı şairlerden Sâ'ib'i, Osmanlı şairlerinden Bâkî'yi, Enderunlu Fâzıl'ı, Nâşid'i ve Sâbit'i beğendiğini ve onlardan etkilendiğini söyleyebiliriz. Ahmed Bâ'is'in şiirleri içinde kaside, kıt'a, rubai gibi nazım şekilleri; tevhid, münacât, na't gibi dini konulu manzumeler bulunmamaktadır.

BÂ'İS DİVANININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Kafiye ve Redif

Şiirin bütününde ses ve ahenk açısından önem gösteren redif, anlam bakımından da mısraların birbiriyle olan bağlılığına, konu bütünlüğüne katkıda bulunur ve anlatımı güçlendirir (Kazan Nas, 2016, s. 383) Divan şiirinde genellikle redifler, ünlü ve ünsüz seslerin tekrarlarının yoğun olduğu kafiyeler görülür. 18. yüzyılın başlarından itibaren klasik edebiyatta yenileşme çabasıyla kafiye ve redifte bazı değişimler görülmeye başlamıştır. “Şairler, kafiye ve redifte alışılmadık redifler bulmayı yenilik arayışı saymak, redifsiz şiir yazmak kadar bütün bir mısrayı kaplayan redifleri denemek”... (Özgül, 2012, s. 12-13) gibi farklı tercihlerde bulunmuşlardır.

Bâ'is'in şiirlerinin kafiye ve rediflerinde, Türkçe kelimelere, halkın konuşma dilinde bulunan ifadelere yer verdiği görülmektedir. Örnek olarak 14. gazelde kafiyeler “-eger meger, -kemer memmer”,19. gazelde redif “çalar çarpar”, 20. gazelde “aklum keser” şeklindedir.

Perî-rûlar derûn-ı âşık-ı zârı çalar çarpar
 Diyâr-ı aklı çeys-i çeşm-i tâtârı çalar çarpar (G.19/1)
 Tîg-ı gamzen câna eylerse eser aklum keser
 Hûna gark eyler cihânı ser-te-ser aklum keser (G. 20/1)

Şair musanna gazel başlığını verdiği bazı gazellerinde tekrar ve cinas sanatları vasıtasıyla kelime ve ses tekrarları yaparak kafiye ve redifle beraber şiirdeki ahenge katkı sağlamıştır. (6,10,13,15,32,39,49,51. gazeller)

Bâ'is, 14. gazelde matla beytinin 2. mısraını tekrarlamış redd-i matla yapmıştır

Eyler diyâr-ı yârı iderse sefer nefer
Rahş-ı hayâl-i âşıkı urmuş eger meger

 Olmaz tarîk-i kûyuna Bâ'is gibi revân
Rahş-ı hayâl-i âşıkı urmuş eger meger (G. 14/1,6)

Divan şiirinde gazelde kafiyenin aynen tekrarı büyük bir kusurdur (Saraç, 2011, s. 143). Bâ'is'in bazı gazellerinde kafiye tekrarı yaptığı görülmektedir.

Âşık-ı pîrâne-ser almaz ele âhen asâ
 Kim olur fikr-i kad-i dil-dâr-ı sîmîn-ten asâ

 Kûy-ı dil-dâra giderken yolda elbette kalır
 Medd-i âhın eylemezse pîr-i aşk âhen asâ (G. 1/1,4)

Dil la'lüne la'lün dil-i nâlâna münâsib
 Mey neyzene neyzen mey-i rindâna münâsib
 Ruhsârını gördükçe figân itsem aceb mi
 Bülbül güle gül bülbül-i nâlâna münâsib(G. 8/1,3)

Hem-reng olalı kubbe-i hadrâya zümürürd
 Fahr itmededür lü'lü'-i lâlâya zümürürd

Bir dâne yeşil katre-i kemmî gibi ammâ
Reşk-âver olur kulzüm-i hadrâya zümüröd(G. 12/1,4)

Rind-i cihân olursa da âhir o mugbeççe
Bintü'l-ineble âşıkı aldarsan oglıdur

Mekteb içinde hâce-i zâra rakîb olur
Bâ'is rakîb-zâdemüz elbet it oglıdur (G. 16/2,6)

Dimiş o gamzesi hûnî hadeng-i nâz ile biz
Derûn-ı âşıkı bin dâg-ı dil açar giderüz

Kilid-i duhma-i mazmûnı feth için Bâ'is
Beyân-ı kilik-i hünerle semîn açar giderüz (G. 36/6,8)

Bir nigîndân-ı zümürüddür hat-ı sebz-i lebün
Kim nigînin zerger-i sun' eylemiş şehvâr la'l

Oldugıyçün bu gazel şevk-i leb-i dilberle tarh
Oldı her bir nokta-i pür nüktesi şehvâr la'l (G. 50/5,6)

Sevdâ-yı hatıyla o kalem kaşlı civânun
Az kaldı düşüp yazıya Mecnûn olayazdum

Sen meşk-i nezâket karalarken dahi ey şûh
Ben hatt-ı siyeh-fâmına Mecnûn olayazdum (G. 53/2 ve 5)

Bâ'is biri Farsça 58 gazel ve 2 müseddesinde en çok sırasıyla ra (19 gazel), mim (7 gazel, 1 müseddes), ze(5 gazel), elif(5 gazel), şın(5 gazel) harfleriyle kafiyeli redifli şiirler yazmıştır. Be, peltek se, cim, çim, hı, zel, dat, tı, zı, ayn,vav, he, ye harfleriyle kafiyeli redifli herhangi bir manzume yazmamıştır.

Bâ'is'in Kullandığı Vezinler

Ahmed Bâ'is'in şiirlerini vezin bakımından incelersek remel bahrinden Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün (23 gazel, 1 müseddes), Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün (10 gazel), Hezec bahrinden Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün (7 gazel, 1 tahmis) en çok kullandığı kalıplardandır. Bu vezinler Türk edebiyatında da en çok kullanılan vezinlerdendir (İpekten, 2014, s. 300).

Divan şiirinde imale ve zihaf aruz kusuru olarak sayılmıştır. Türkçede uzun ünlü kelime olmadığı için imale oldukça sık rastlanılan bir husustur ancak zihaf özellikle Türkçenin aruzla kaynaştığı 15. 16. yüzyıldan sonra oldukça nâdir görülür. Bâ'is'in şiirlerinde yer yer zihaf görülmektedir. 16. gazelin 1. beytinde tû*tî*-i gûyâ ve fû*rûğ*lıdur kelimelerinde, 34. gazelin 4. beytinde Hin*dû* kelimesinde, 36. gazelin 4 beytinde sâ*kî* 38. gazelin 1. beytinde nî*şter* kelimesinde, 38. gazelin 17. beytinde rû*şenî*, 21. beyit rû*şenge*ri** kelimesinde, 39. gazelin sâ*kîyâ* kelimelerinde zihaf

	Vezinler	Manzumeler
1	Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün (Remel bahri)	Gazel 1,2,3,4,5,6,10,11,13,15,20,22,24, 25,26,32,34,39,43,48,49,50,51, Müseddes 1
2	Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün (Remel bahri)	Farsça Gazel(Nazîre-i Sâ'ib), Gazel 9,21,23,35,37,44,46,52,54,55
3	Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün (Hezec bahri)	Sâbit Efendi Tahmîsi, Gazel 19,27,31,33,40,41,42
4	Mef'ülü Mefâilü Mefâilü Feülün (Hezec bahri)	Gazel 7,8,12,18,30,38,47,53,56
5	Mef'ülü Fâilâtü Mefâilü Fâilün (Muzâri bahri)	Gazel 14,16,17,28,29,45
6	Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün (Müctes bahri)	Gazel 36
7	Mefâilün Mefâilün Feülün (Hezec bahri)	Gazel 57
8	Feilâtün Feilâtün Feilün (Remel bahri)	Müseddes 2

görülmemektedir.

Bâ'is Divanındaki Gazellerin Beyit Sayısı

Gazellerin Beyit Sayısı	Gazeller
5 beyitli gazeller	Gazel 7, 8,19,24,25,27,29,30,31,32,33, 34,37,39,40,41,43,46,47,54,56,57
6 beyitli gazeller	Gazel 1,2,3,4,14,16,17,20,22,26,28,45,51
7 beyitli gazeller	Gazel 5,6,10,11,13,15,18,23,44,48,52

8 beyitli gazeller	Gazel 35,36,53
9 beyitli gazeller	Farsça Gazel(Sâ'ib Naziresi) Gazel 12,49
10 beyitli gazeller	Gazel 9,21,50
10 beyitten fazla olan gazeller	Gazel 38(24 Beyit),42(12 Beyit),55(15 Beyit)

Tabloda görüldüğü gibi Bâ'is'in gazellerinin beyit sayısı 5 , 6 ve 7'dir. 8,9,10 beyitli sekiz uzun gazel yanında 12, 15 ve 24 beyitli üç adet gazel, Türk edebiyatında gazelin genel beyit sayısından daha fazladır.

Bâ'is Divanındaki Musammatların Bend Sayısı

Musammat	Bend Sayısı
Tahmis-i Sâbit	5
Müseddes 1,2	5

Bâ'is divanında musammat şeklinde iki adet mütekerrir müseddes bulunmaktadır. Türk edebiyatında müseddesler genelde 5-7 bend arasında (Alıcı, 2007, s. 130) olup Bâ'is'in müseddeslerinin bend sayısı beş olup genel sayıya uygundur.

Bâ'is'in Edebi Kişiliği

Daha çok sevginin güzelliği ve ona karşı hissedilen duyguların dile getirildiği şiirlerinde tenâsüp, teşbih, istiâre, leff ü neşr gibi sanatlar yoğun bir şekilde görülür. Gazellerinde, müseddeslerinde genellikle konu bütünlüğü vardır.

Bâ'is'in az oranda tespit edebildiğimiz şiirlerinde Bâkî, Sâbit, Fâzıl, Sâ'ib-i Tebrizî, Nâşid gibi şairlerinin mahlaslarını andığını, onlara nazire veya tahmis şeklinde şiirler yazdığını görüyoruz.

Bazı mahlaslarında Nefî tarzında kendinden emin, meydan okuyan bir tavrı görmekteyiz:

Ben Kelim-i mu'ciz-âsâr olmasam hâmem gibi
Bâisâ destümde olmazdı benüm evren asâ (G.1/6)

“Ey Bâ'is ben kalemim gibi mucize eserli Kelim (Hz. Musa) gibi olmasam, elimdeki asâyâ benzeyen kalem yılan olmazdı.”

Bâ'is Hz. Musa kıssasını hatırlatarak mucizeli, etkileyici şiirler yazmakta hünerli olduğunu vurgulamıştır.

Milket-i ma'nânun ol hâkâniyam kim Bâ'isâ
Dergehümde hüsrev-i nazm-âverân kuldur bana (G.2/6)

“Ey Bâ'is mana ülkesinin hakani benim, şiir yazarların sultanı benim huzurumda kuldur.”

Bâ'isâ şimdi benüm kişver-i nazmun şâhı
Ehl-i divân turur karşıma divân saf saf (G. 44/7)

Ahmed Bâ'is, Bâkî'nin saf saf şiirine yazdığı beytin naziresinde “Ey Bâ'is şiir diyarının sultanı benim, divan sahibi şairler saf saf karşıma dizi dizi dururlar” diyerek kendinden emin bir şekilde meydan okumaktadır.

Çarsû-yı nazm içinde Bâ'isâ tab'um benüm
Şâirâne veznile incü gibi ma'nâ satar (G.22/6)

“Ey Bâ'is, nazım çarşısı içinde şairlik tabiatım şairane vezinle/ölçü ile inci gibi manalar satar.”

Bu beyitte Bâ'is, kaliteli bir şiirde sağlam bir vezin ve inci gibi dizilmiş kelimelerin uyumlu olması gerektiği üzerinde durmuştur.

Bâ'is kumâş-ı nazmunı gâyet güzel tokı
Tamga-zen-i sühân dimesün bu nedirlidür (G.28/6)

Bu beyitte şair nazmı kumaşa benzeterek “Ey Bâ'is nazım kumaşını gayet güzel doku söze damga vuranlar, üstat şairler, şiirden anlayanlar bu şiir kusurludur” demesinler.

Ne tab'umdan ne fikründen ne sa'yümdendür ey Bâ'is
Bana bu lehce-i pâkize eltâf-ı Hüdâdandır (G.31/5)

Yukarıdaki beyitte Bâ'is kendisindeki güzel manzume yazma kabiliyetinin Allah'ın lütfu sayesinde var olduğunu dile getirmiştir.

Nazîre hazret-i Nâşid Bege mümkün değil Bâ'is
Belâgatde zebân-ı hâmesi mu'ciz-beyân geçmiş (G.42/12)

“Ey Bâ'is, Hazreti Nâşid Bey'e nazire yazmak mümkün değil çünkü belagat hususunda kaleminin dili mucizeli sözler ifade edermiş.”

Mâl-i hulyâyile Bâ'is bir zemîn tarh itdi kim
Var her beyt-i metninde çü beytü'l-mâl mâl
Mübtelâ-yı fakra ta'vîz itseler bu şi'rümi
Kurtulur hem fâkadan hem eyler isti'mâl mâl (G. 49/8-9)

“Boş hayallerle Bâ’is öyle bir şiir yazdı ki her muhkem beytinde devlet hazinesi gibi ‘mal’ var. Bu şiirimi fakirliğe müptela olanlara verseler hem mal kazanır hem fakirlikten kurtulur.”

Görmedük şâhid-i eş’âr nedür ey Bâ’is
Gazel-i Fâzıl’ı tanzîr ile bâri görelüm (G. 54/5)

Bu beyitte şair “Ey Bâ’is şirlerin güzelini henüz görmedik, bari Fâzıl’ın gazelini tanzir ederek görelim” diyerek Fâzıl’a hayranlığını bildirmiş ve ona nazire yazarak güzel şiir yazılabileceğini dile getirmiştir.

Bâ’is, “şâirün” redifli 48. gazelinde iyi bir şairin hususiyetleri hakkındaki görüşlerini sıralamıştır:

Şairin ağzı gâipten gelen sırlara âşinâdır beyan ettikleri ise ilâhi ilhamlardır. Şairler düşmanlarını uyarmak için askerlerin kılıcını istemez, kılıca ihtiyaç duymazlar onların elindeki kalemleri kan döken kılıçlarıdır. Şairin nüktedan dili, düşmanını susturmak ona kesin cevabını vermek için keskin kılıçtır. Şairin dili bir küheylana, çevik yürüyüşlü bir ata benzer ancak binde bir sürçebilir. Şairlerin güzel anlatımı, tasviri olmasa dilberlerin güzelliği ve cazibesi böyle şöhret bulur muydu?

Bu cümle Âşık Veysel’in ‘güzelliğin on para etmez bu bendeki aşk olmasa’ sözlerini hatırlatmaktadır. “Şairliğin yarısı keramet olmasa, şairlerin dili ilahi sırma mazhar olmazdı. Bâ’is manaların ve nazımların sultanı olduğu için şah beytinde onun namı ve şanı yazıldı.”

Buradaki ifadeye baktığımızda Bâ’is tarafından şairlerin gâipten gelen ilhamlar vasıtasıyla şiir yazdıkları, dillerinin keskin olduğu, sevgilinin güzelliğinin, cazibesinin şairlerin onları tasviri, anlatımı sayesinde şöhret bulduğu belirtilmektedir.

Klasik dönemde şairler mahlaslarına şiirin son beytinde veya daha az görülmekle beraber hüsn-i makta beyitlerinde yer verirlerken 18. ve 19. yüzyılda yaşamış şairlerin mahlaslarını şiirin daha önceki beyitlerinde verebildikleri görülür (Özgül, 2012, s. 12). 18 yüzyıl şairi Bâ’is’in 10. ve 38. gazellerinde mahlasının şiirin ortalarında; 20. ve 49. gazelde hüsn-i maktâ’da olduğu bulunmaktadır.

Bâ'is'in Şiirlerindeki Edebi Sanatlar

Bâ'is şiirlerinde duygu ve düşüncelerini ifade ederken tenasüp, teşbih, istiâre, teşhis, tevriye, iham, tekrar, cinas gibi edebi sanatlardan faydalanmıştır. Benzetme ve tasvirlerinde klasik benzetme unsurlarına yer vermiştir. Mesela sevgilinin yüzü güneş ve aya, dudağı goncaya, saçı sümbüle, buluta, kaş hilâle, yaya benzetilmiştir. Bazı beyitlerde sevgili Leylâ ile âşık Ferhat'la, Mecnun'la özdeşleştirilmiştir. Aşağıda onun bazı sanatlı beyitlerinden örnekler verilmiştir:

Hüsn-i ta'lil, Teşhis

Nev-bahâr erdi safâ hengâmıdır âlem diyü
Geldi sahn-ı gülşene dikdi yine sûsen asâ(G.1/3)

“İlkbahar geldi dünyada sevinç mutluluk zamanı başladı diye zambak yine gülbahçesine geldi ve asâ dikti.” Yaprakları dik ve sert olan zambak asaya benzetilerek kişileştirilmiş, beyitte ayrıca bahar mevsiminde tabiatın, zambağın ve diğer çiçeklerin canlanması tabii bir durumdur, bu tabii durum şairane bir şekilde olduğundan farklı yorumlanarak hüsn-i ta'lil yapılmıştır.

İham-1 Tenâsüp

Bezm-i gamda hasret-i la'lünle ey sâkî müdâm
Çeşm-i pür-hûnum piyâle hûn-ı dil müldür bana (G.2/2)

“Ey sâkî daima gam meclisinde kırmızı dudağının hasretiyle kanlı gözüm kadeh; kalbimin kanı şaraptır.” Müdâm kelimesi şarap ve daima anlamlarına gelir burada daima anlamı beyte uymuş şarap anlamı beytin genel anlamına uymamaktadır, uzakta kalan şarap kelimesiyle ise piyâle, mül kalimeleri tenasüplüdür.

Mübalâğa, Teşbih, Tévriye

Bahr-i aşkunda şinâverlik murâdın eylesem
Çeşm-i giryânüm sirişkin cûybâr eyler bana (G.3/2)

“Aşk denizinde yüzücü olsam ağlayan gözlerim yaşını benim için ırmak eyler.” Beyitte aşkı denize benzeten şair âşık olduğunda gözyaşının ırmak olup akacağını söyleyerek duygularını mübalâğa sanatı vasıtasıyla ifade etmiş.

Tâb-ı hüsnün pertev-i hurşîdi kılsun bî-ziyâ
Aç nikâb-ı anberinün cebheden ey meh-likâ(G.4/1)

“Ey ay yüzlü sevgili anber kokulu örtünü aç da güzelliğinin parlaklığı güneşi ışıksız bıraksın.”

Yukarıdaki beyitte sevgilinin yüzünün parlaklığı ile güneşi bile karanlıkta bırakacağı belirtilerek mübalağa yapılmış, yüzü aya benzetilmiştir.

Aldı mihr-i tal’at-ı dildârdan meh-tâb tâb
Magribî-veş devr iderken şehr-i Şâm’ı bâb bâb(G.6/1)

Yukarıdaki beyitte sevgilinin yüzü güneşe benzetilerek meh-tabın parlaklığını Magripli gibi Şam şehrini kapı kapı dolaşırken sevgilinin yüzünden aldığı belirtilerek teşhis, mübalağa ve teşbih sanatları yapılmıştır. Şam şehri, şam kelimesinin akşam ve şehir adı anlamıyla tevriyeli kullanılmıştır.

Telmih, Teşbih

Bülbül-âsâ hârhâr-ı hârdan zâr itmezem
Cevri bâg-ı işvede ol gül-izâr eyler bana (G.3/4)

“İşve bağında o gül yanaklı bana eziyet eder bense bülbül gibi dikenin yaralamalarından şikâyette bulunmam.” Bülbülün güle olan aşkına telmihte bulunulmuş.

Ben Kelim-i mu’ciz-âsâr olmasam hâmem gibi
Bâisâ destümde olmazdı benüm evren asâ(G.3/6)

“Ey Bâ’is ben mucizeler söyleyen Musa gibi olmasam elimdeki kalemim Hz. Musa’nın yılanı dönüşen asası gibi olmazdı.” Bâ’is burada kendini mucize dolu sözler söylediği için Hz. Musa’ya benzetmiş kalemini de Hz Musa’nın, firavunun büyücülerinin yılanlarını yutan ejderhaya dönüşen esasına benzetmiş.

Akis sanatı

Rûyına kâküllerin dil-ber perişân itmesün
Kim nehârum leyl idüp leylüm nehâr eyler bana(G.3/5)

Bâ’is kelime ve kelime gruplarının yerlerini değiştirerek akis sanatı veya tekrar, cinas gibi sanatlardan faydalanarak ahenkli bir anlatımda bulunmuştur. Yukarıdaki beytin 2. mısraında ‘nehârum leyl/ leylüm nehâr kelimeleri arasında akis sanatı yapılmıştır.

Leff ü neşr, Tenâsüp

Ebruvân-ı yâre eylersem perestiş ben nola
Câmi’ü’n-nûrun ider mihrâbına mü’min sücûd

Sevgilinin kaşlarına bağlanıp kulluk etsem ne olur ki çünkü müminler nur camisinin mihrabına doğru secde eder. Beyitte üst mısradaki ebruvân-ı yâr(sevgilinin kaşları) alt mısradaki mihrabı, birinci mısradaki perestiş kelimesi ikinci mısradaki sücûd kelimesini çağrıştırdığı için mürettep leff ü neşr sanatı vardır. Perestiş, câmiü'n-nûr, mihrâb, mü'min, sücûd kelimeleri arasında dini anlamlı kelimeler olduğu için tenâsüplüdür.

Tenasüp, Kinâye

Çün nevâ-yı nâle-i uşşâka olmaz sâzkâr

Bâri sâzun gûşın ey râmişger-i tanbûr bur(G. 13/6)

“Ey saz çalan üstat, tanburun sesi âşıkların inleme sesi ile uyumlu olmadığı için bari tanburun kulağını bur.” Bu beyitte nevâ-yı nâle-i uşşâk, râmişger, tanbûr, burmak kelimeleri musiki ile ilgili kelimeler olduğu için tenâsüplüdür. Tanburun kulağını burmak tabiri, tanburun akordunu yapmak veya kulağını çekip uyarmak anlamlarını çağrıştırdığı için kinayelidir.

Divan şairleri şiirde hünerlerini sergileyebilmek için edebi sanatlardan faydalanırlar. Bâ'is de hemen her beytinde edebi sanatlara başvurmuştur. Benzer kelimelerle benzer mazmunlarla söylenmiş şiirler edebi sanatlar vasıtasıyla farklılık arz etmektedir. Divan şairleri, bîkr-i mana denilen yeni manalar yaratmaya çalışmışlar, gelenekten aldıkları konularla değerli eserler ortaya koymak için edebî sanatlardan yararlanmışlardır. Eski şiirde, mana bir dilbere, edebî sanatlar da dilberin giyinip kuşandıklarına benzetilmiştir.

Yukarıda Bâ'is'in şiirlerinde kullanılan edebi sanatlara baktığımız zaman klasik edebiyatımızda sıklıkla kullanılan sanatlara; teşbih, tevriye, îhâm, telmihlere yer verdiğini görüyoruz. Şair Bâ'is'in manzumelerini genel olarak değerlendirdiğimizde, klasik divan şairlerimiz gibi sıklıkla kullanılan kelimelerle, mazmunlarla, sanatlarla kıymetli beyitler yazmıştır.

Bâ'is Divanında Geçen Şahıslar ve Yer Adları

Şahıslar

Üc bin Unk

Âd kavminin hükümdarı Şeddad'ın adamlarındandır. Çok uzun boylu ve iri cüsseliymiş, denizin dibindeki balıkları tutar güneşte kızartıp yermiş. Nuh Peygamber ona yemek karşılığında gemi yapımı için ağaç taşıtmış. Musa peygamberle savaşa girmiş, kocaman bir taştan dağı Musa Peygamberin ordusuna

atacağı sırada bir kuş bu dağın ortasını un ufak etmiş koca dağ Üc'un boynuna geçmiştir. Bu yüzden onun adı Uc bin Unuk kalmış(Unuk, boyun anlamına gelir.) Musa peygamber asası ile topuğuna vurup onu öldürmüştür(Pala, 2005, s. 464).

Olsa Üc bin Unk hasmum yine maglûb olur
Vardur destümde zirâ nahl-i Mûsa'dan asâ (G.1/5)

Bâ'is beyitte, iri yarı, efsanevi ve güçlü bir varlık olduğu için Üc bin Unk'a ve Hz. Musa'ya telmihte bulunarak " Düşmanım Üc bin Unk da olsa benim karşımda mağlup olur çünkü elimde Hz. Musa'nın değneği gibi asa var" demiştir.

H. Musa, Kelîm

H. Musa'nın sıfatı, H. Musa Tur Dağında Allah'la konuştuğu için Kelîm sıfatı verilmiştir.

Ben Kelîm-i mu'ciz-âsâr olmasam hâmem gibi
Bâisâ destümde olmazdı benüm evren asâ (G.1/6)

"Ey Bâ'is, ben H. Musa gibi mucizeler dile getiren kalemim gibi olmasam, kalem elimde Musa'nın ejdere dönüşen mucizeli asası gibi elimde olmazdı."

Mustafâ

Bâ'is döneminde yaşamış bir berberin adı. 5. gazel Mustafa redifli olup berber Mustafa için yazılmıştır.

Berber-i sîmîn-ber nâzûk-edâdur Mustafâ
Bir güzîde hûblardan Mustafâ'dur Mustafâ (G. 5/1)

"Mustafa, gümüş göğüslü, nazik edalıdır; Mustafa seçkin güzellerdendir."

Sâ'ib (Farsça Gazel)

Türk asıllı bir şair olan Sâ'ib, İran'ın en büyük imparatorluklarından olan Safevi devletinin (1501-1736) en parlak döneminde yetişmiştir. Şair Sâ'ib'i, lafız ve mana sanatındaki yetenekleri, geniş hayal gücünün olması, bunu şiirlerine ince bir şekilde taşıması ve yeni mazmunlar bulması ön plana taşımıştır(Sadıkoglu, 2008, s. 541-542). Bâ'is, divanında 4a numaralı varaktaki Farsça gazeli Sâ'ib'e nazire yazmıştır.

Hanîfâ

Hanif ismi Farsça gazelde geçmektedir. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde 18. yüzyılda yaşamış şair olan biri Bolu'da yaşamış olan üç adet Hanif bulunmaktadır. Bâ'is'in Farsça şiirinde adı geçen Hanif, İstanbul'da doğmuş, müderrislik, Galata ve

Bursa kadılığı yapmış, 1775'te vefat etmiş olan(Kesik, 2014) Hanif veya Baltacılar zümresinden Darüssaade yazıcısı, Divanı hümayun yazıcılığı yapmış olan Mevlevi ve Üsküdarlı, -Bâ'is'le yaklaşık aynı yıllarda 1802 yılında vefat etmiş Hanif (Yıldız Yıldırım, 2014) olabilir. Şiirde geçen “bu gazel Hanif'in fermanıyla yazıldı” ifadesinden Hanif'in Bâ'is'le aynı yüzyılda yaşadığı düşünülmektedir.

În gazel güft be-fermân-ı Hanifâ Bâ'is

Ez-der-i himmet-i o feyz çenân bâyed cust (Farsça Gazel/9. beyit)

“Bu gazel Hanif'in fermanıyla yazıldı; himmet, onun dergâhında aranmalıdır.”

Eyyûb

Sabrın ve Allah'tan gelen her türlü sıkıntılara göğüs germenin, tahammülün sembolü olan Hz. Eyüp Peygamber.

Sabr-ı Eyyûb ile âşık çekse ism-i yâ Vedûd

Sûy-ı dilberden mahabbet-nâmeler eyler vürûd (G.11/1)

“Âşık Hz. Eyüp'ün sabrıyla yâ Vedûd esmasını zikretse sevgiliden muhabbet sözleri dolu nameler, mektuplar alır.”

Mansûr

Hallac-ı Mansur. Abbasi döneminde sözlerinin şeriate uymaması ve “Ene'l-Hak” demesi sebebiyle darağacında asılmıştır (Onay, 2007, s. 266).

Dil-girifte âşıkûn bagrın deler süzân ider

Üflese mecliste bir dem ol şeh-i Mansûr sûr (G. 13/5)

“Mansur Şah mecliste sûru bir an üflese, gönlü tutsak olan âşıkın bağrını deler, içini yakar.”

Kays, Leylâ

Leylâ ve Mecnun hikâyesinin kahramanları.

Şâd olur Bâ'is şikest itdikce dilber hâtırın

Kays ider Leylâ kılınca kâsesin meksûr sûr (G.13/7)

“Leylâ (gönül) kâsesini kırdığında sevinen Mecnun gibi; sevgilisi, Bâ'is'in gönlünü kırdıkça Bâ'is şâd olur, neşelenir.”

Hârût, Mârût

Allah tarafından kendilerine nefis verilerek yeryüzüne indirilen, kadılık görevi yapan melekler. Rivayete göre kendilerine nefis verilse de günah işlemeyeceklerine dair söz vermişler ancak sözlerinde duramamışlardır. Bu meleklerin Bâbil’de bir kuyuda kıyamete kadar asılı olacaklarına inanılmaktadır.

Dahi gehvâredeyken ol perî-zâd ü melek-meşreb
 Ana Hârût ile Mârût okutmuş fitne fennin heb
 Sebak-âmûz-ı fenn-i fitne olmuşken budur agreb
 Debîristâna almak kasd ider ol tıflı rûz u şeb
 Okutsun kendüyi dîvâne olmuş hâce-i mekteb (Tahmis-i Sâbit/1. bend)

“O peri yaradılışlı melek huylu güzel daha beşikteyken ona Hârût ile Mârût fitne ilmini okutmuştur. O güzel, fitne ilmini öğreten hocalar gibi üstad olmuşken, o genç sevgilinin gece gündüz sürekli okula alınmak istenmesi tuhaftır.”

Bin âşıkı bir müy ile bend itse aceb mi
 Hârût’ı ider zülf-i sihibâzı musahhar (G.30/3)

“Bir kıl ile bin âşıkı bağlasa şaşılır mı? Sevgilinin büyüleyici saçları Hârût’u bile etki altına alır.”

Cem, Cemşid

İran’ın Piştâdiyan sülalesinin dördüncü hükümdarıdır. Cem veya Cemşid lakabıyla anılır. Şarabı bulan padişah olarak ün kazanmıştır (Onay, 2007, s. 82). Azerbaycan’ı beğenmiş güneydoğusunda yüksek bir yere saray yaptırmış, tacını takip tahtına oturunca güneşin tacına yansıyan ışıkları dünyaya yansırmış. Cemşid, nevruzu yılın ilk günü sayarak güneş takvimini kabul etmiştir (Pala, 2005, s. 86).

Neylesün rind-i kalender-meşrebân tâc-ı şehî
 Âlem-i âb içre kılmış anları bir câm Cem (G.51/2)

“Kalender meşrepli rindler sultanlık tacını neylesin, içki meclisindeki bir kadeh onları Cem gibi sultan eylemiştir.”

Mezâk-ı la’l-i yâri yâd iderken
 Mey-i gül-fâm-ı câm-ı Cem’de kaldum (G.57/3)

“Sevgilinin dudağının tatlılığını anarken Cem’in kadehinin gül renkli şarabında takılıp kaldım.”

Bu beyitte, sevgilinin dudağının Cem'in kadehindeki şarap gibi kırmızı ve sarhoş edici olduğu söylenmek istenmiş olabilir.

Anda tertîb ideyüm bezm-i Cem'i
 Çeküp âgûşuma bir gonca-femi
 Tâb-ı meyle süreyüm ceş-i gamı
 Böyledür rind olanun çün himemi
 Olmayum şâhid ü meysiz bir ân
 Niyyetüm çok hele çıksun Ramazân (Müseddes 2/3. Bend)

Bâ'is divanındaki 2. müseddesin 3. bendinde şair, Ramazan ayı bittikten sonra bir an bile güzelsiz ve meysiz olmayı istememektedir.

Bir gonca dudaklı sevgiliyi kucağına çekip orada Cem meclisini tertip etmeyi istediğini belirten Bâ'is, meyın parlaklığıyla asker gibi çok ve yaralayıcı olan gamı ortadan kaldırmayı dilemiş, rindlerin hedeflerinin, isteklerinin bu yönde olduğunu belirtmiştir.

Demâdem âlem-i âbun olup Cemşid-i devrânı
 Ayagın öpdürüp şâd eyler ol mugbeççe rindânı
 Olur hûbân-ı Rûmun dahi çâsâr-ı hükümrânı
 Hele nûş itsün emrûdî kadehden âb-ı rummânı
 Kızıl elmaya dek hüküm eyler ol tuffâha-i gabgab (Tahmis-i Sâbit/3. bend)

O mugbeççe, zamanın içki meclisinin Cemşid'i olup sürekli ayağını öptürür, meyhaneci rindlerini neşelendirir, Rûm güzellerinin hükümdarı olur; hele armut şeklindeki kadehten nar suyunu içsin elmaya benzeyen gerdaniyla kızıl elmaya kadar hükmeder.

Neccâr-zâde

1679-1746 yılları arasında yaşamış İstanbul'da vefat etmiş divan sahibi mutasavvıf şairimiz olup inşa, musiki, hat sanatlarında da geniş bilgi sahibiydi (Şimşek, 2006,s. 483-484).

Hânemüz ma'mûr ider neccâr-zâde destine
 Alsa sertiz-i nigâhından keser aklum keser (G.20/3)

“Neccar-zade(Marangoz gibi kesip yaralayan) sevgilinin keskin bakışıyla gönül hanemizi mamur edeceğini aklım keser.” Beyitte sevgili âşıkı yaraladığı için “neccar-zade” lakabıyla anılmıştır. Beyitte ihâm yoluyla Neccar-zâde lakaplı şair Neccarzade Mustafa Rıza'ya imada bulunulmuş olabilir.

Kevâkib-zâde

Avnî Kevâkibî-zâde Mehmed Çelebi Bursa'da doğmuştur. Babası Kevakibî-zâde Mustafa Efendi'dir. Eğitimini tamamlayıp Anadolu Kazaskeri Kara Ebubekir Efendi'den mülâzım, daha sonra müderris olmuş, İstanbul'da 1643-44 yılında vefat etmiştir (Aksoyak, 2020).

Eylesem ihdâ Kevâkib-zâde'ye bu nazmumu
İltifâtın kesmez ol âlî güher aklum keser (G.20/6)

“Kevâkib-zâde'ye bu nazmımı ithâf etsem o yüce paha biçilmez mücevher kadar kıymetli şahsın iltifatını kesmeyeceğine aklım keser.”

Bâ'is'in şiirinde bahsedilen Kevâkib-zâde yukarıda hakkında bilgi verilen şair olabilir. Ancak şair hakkında yeterli bilgi olmadığı için beyitte bahsedilen Kevâkib-zâde'nin bu şair olduğundan emin olunamamaktadır.

Ferhâd

Hüsrev-i Perviz hikâyesinde Şirin'e âşık olan diğer kişidir. Şirin'e kavuşmak uğruna Bî-sütûn dağına külüngüyle delmiş ancak kavuşamamıştır.

Bî-sütûn-ı aşkda Ferhâd-ı dil gam-pîşedür
Âh-ı âteş-bâr-ı cân-sûzum elinde tîşedür (G.25/1)

“Aşkın Bî-sütun dağında Ferhad'a benzeyen gönül gam çekmeye alışmıştır, can yakan ateşli âhım da onun elindeki nacaktır.”

Mecnûn

Asıl adı Kays olan Mecnun Leyla'nın âşığıdır. Şark edebiyatında Mecnun, âşığın sembolüdür. Mecnun'un aşkına dair Türk, Arap ve İran edebiyatında pek çok eser kaleme alınmış, manzumelerde, beyitlerde daima anılmıştır (Onay, 2007, s. 269).

Fitne-cû bir âfetün üftâde dil meftûnıdur
Geşt ider deşt-i cünûnı zülfünün Mecnûnıdur G.26/1

Âvâre gönül fitne çıkararak bir güzele tutulmuştur delilik sahrasını/aşk sahrasını dolaşır, saçının mecnunudur.

Deşt-i sevdâya düşürmezdi misâl-i Mecnûn
Âşıkun hâline ma'şûkı ideydi insâf (G.46/3)

Âşıkın hâline sevgilisi insaf etseydi âşık Mecnun gibi sevda çölüne düşmezdi.

Ol turrası pür-fitneye meftûn olayazdum
Mecnûn gibi zencîr ile mescûn olayazdum (G.53/1)

“O saçları fitne çıkararak sevgiliye az kalsın meftun olacaktım, az kalsın Mecnun gibi zincir ile bağlanacaktım.”

Sen meşk-i nezâket karalarken dahi ey şûh
Ben hatt-ı siyeh-fâmına Mecnûn olayazdum (G.53/5)

“Ey şuh sevgili, sen nezaket kelimesini meşk ederken, ben kara yazına Mecnun olmak üzereydim.”

İblis

İblis, Hz. Âdem ve Havvâ'nın cennetten kovulmasına sebep olup insanları yoldan çıkararak kovulmuş melektir (Onay, 2007: 376).

Gam degül aldarsa ol koltukcu-zâde âşıkın
Sûk-ı şeytâniyyede iblis anun magbûnidur (G.26/5)

“O şeytan yaradılışlı sevgili âşıkını aldatsa gam değil çünkü şeytanlık çarşısında şeytan bile ona aldanmıştır.”

Şeyh-i Necdî, Şeytan

Şeyh-i Necdî, şeytan anlamında mecazi bir tabirdir. Hadis olduğu rivayet edilen bilgiye göre şeytanın boynuzlarının Necd'den ortaya çıkacağı düşünülmüştür¹.

La'lin rakibe öpdürür elbet o nev-civân
Bir bûse şeyh-i Necdî'ye zîrâ nezirlidür (G.29/3)

“O taze genç rakibe elbette dudağını öptürür bir buse de şeytana, çünkü adakta bulunmuştur.”

İskender

İki İskender vardır. Biri Aristo'nun öğrencisidir. Zeki, akıllı, kudret sahibidir. 20 yaşında padişah olmuştur. Yunanistan, Suriye, Anadolu, Hindistan, Mısır ve İran'ı zaptetmiştir. Hindistan'dan Çin'e geçerek ölümsüzlük suyunu bulmak istemiş ancak bulamayıp 33 yaşında vefat etmiştir. İkinci İskender, Yemen'de hüküm süren Arap hükümdarlarından Hârisü'r-râyiş'in oğlu lakabı Zülkarneyn olan, peygamber olduğu rivayet edilen İskender'dir. Çin seddini yapan, zulümatta âb-ı hayat

¹ <https://www.eansiklopedi.com/seyh-i-necdi-nedir/> Erişim Tarihi: 14.11.2021

arayanın bu İskender olma ihtimali vardır. İsmi Kur'an-ı kerimde anılan İskender bu İskender'dir (Onay, 2007, s. 208).

Skender-veş nola seyr eylesek bir âlem-i âbı

Bizüm peymânemüz âyîne-i âlem-nümâdandır(G.31/4)

Beyitte İskender'in dünyayı gösterdiğine inanılan kadehine telmihte bulunularak, "Bizim kadehimiz dünyayı gösteren aynadır, İskender gibi içki âlemini seyreylemek nedir ki?" demektedir.

Nevres

XIX. yüzyıl şairi Osman Nevres'ten ayırt edilebilmesi için Nevres-i Kadim mahlasıyla anılır. Nevres-i Kadim dilini tutamayışı, keskin söyleyişi sebebiyle ömrünün büyük kısmını sürgünde geçmiştir. Ancak elde bulunan divanında hiciv özelliğinde pek fazla şiiri bulunmamaktadır. Lâle Devri'nin sona erdiği bir dönemde yaşamış önemli şairlerimizdendir. Tanzimat yazarları tarafından divan şiirinin üstatları arasında kabul edilmiştir. Çalkantılı hayatının iniş ve çıkışları, mevki ve makam beklentileri, maddî sıkıntılar, makam-mevki beklentisi, hastalıklar, gurbet acıları yanında sosyal şikâyetler, toplumda gördüğü aksaklıklar şiirlerinde büyük yer tutar. Tarih kıtalarında devrinin tarihî hadiseleri, sanat faaliyetleri, mimari yapıları, tayin ve terfi hususlarına değinmiştir. Bursa'da 1175/1762 yılında vefat etmiştir (Akkaya, 2007, s. 55-57).

Bâ'is divanında, Nevres mahlasının geçtiği beyitte, Osman Nevres 19. yüzyılda yaşadığı için Abdürrezzak Nevres'ten söz ediliyor olmalıdır.

Sâbit olsaydı bu şeşhânedede Bâ'is nâcâr

Nazm-ı nev-tarhumı eylerdi muhammes Nev-res (G.37/5)

"Bâ'is, Nevres (ö. 1762) bu düzensiz dünyada sâbit olsaydı yeni tarz şiirimi mutlaka tahmis haline getirirdi." Burada Sâbit kelimesi ile Bosnalı Sâbit (ö. 1712)'i kastettiğini düşünürsek beyte "Bâ'is, bu düzensiz dünyada Sâbit hayatta olsaydı bu yeni tarz şiirimi mutlaka yeni muhammes haline getirirdi." şeklinde anlamlandırabiliriz. Bâ'is, Divanında Sâbit'in gazelini tahmis hâline getirmiştir.

Nâşid Efendi, Nâşid Beg

1749 yılında Mora'da doğdu. "Nâşid" mahlasını kullanmıştır. Topal Osman Paşa'nın oğlu Râtıb Ahmed Paşa şairin babasıdır. Nâmık Kemâl, Nâşid'in kardeşi Şemseddin Bey'in torunudur. Nâşid, eğitimini Enderun'da tamamladıktan devlet

görevlisi olarak çeşitli hizmetlerde bulunmuştur. Tatlı dilli, dervişmeşrep, hoş sohbet bir şairdir.

İrticâlen kaside söylediği, yeni ve orijinal hayaller bulma konusunda başarılı olduğu, şiirlerinde sebk-i Hindî şairlerinden Şevket-i Buhârî ve Sâib-i Tebrizî'den, Nedîm ve Nâbî'den, etkilenmiştir. Kaynaklarda hat sanatında kendini geliştirmiş olduğu belirtilmiştir (Zülfe, 2006, s. 434-435).

Ser-çeşme-i rûşen güherân Nâşid Efendi
Leb-rîz-i safâdur dili çün sâgar-ı elmâs (G.38/12)

Parlak inci gibi sözlerin kaynağı olan Nâşid Efendi'nin dili/gönlü elmas kadehi gibi safa ile doludur.

Nazîre hazret-i Nâşid Bege mümkün değil Bâ'is
Belâgatde zebân-ı hâmesi mu'ciz-beyân geçmiş (G.42/12)

“Ey Bâ'is, Nâşid Bey'e nazire yazmak mümkün değil çünkü onun kalemi mucize dolu beliğ sözler söylemiş” diyen Bâ'is, Nâşid Bey'e nazire yazmanın mümkün olmadığını bildirerek Nâşid Bey'e hayranlık duyduğunu ifade etmiştir.

Kârûn

Kârûn, Hz. Musa'nın akrabası olup toprağı altına döndürme sanatı ile alakalı olarak kimya ilmini öğrenmiş ve bu sebepten çok zengin olmuştur(Onay, 2007, s. 230). Dünya malının, maddiyatın huzur getirmemesinin temsili olarak anılır.

Mâla magrûr olma kim Kârûn-ı süflî-tıynetün
Câygâhın zîr-i hâk itdi idüp pâmâl mâl(G. 49/2)

“Ey insanoğlu, mala mülke mağrur olma çünkü mal, sefil yaratılışlı Kârûn'un makamının ayaklar altında, yerin altında olmasına sebep oldu.”

Fâzıl

Görmedük şâhid-i eş'âr nedür ey Bâ'is
Gazel-i Fâzıl'ı tanzîr ile bâri görelüm (G.54/5)

“Ey Bâ'is şiirlerin güzelini, kıymetlisini görmedik, bâri Fâzıl'ın gazelini tanzir ederek görelim.”

Bu beyitte de şair, 18. yüzyılın önemli şairlerinden Enderunlu Fâzıl(ö.1810)'a nazire yazarak değerli şiirler yazabileceğini belirtmiştir. Bu beyitle Bâ'is'in Enderunlu Fâzıl'ın tarzını beğendiği anlaşılmaktadır.

Nerîmân

Rüstem'in dedesi, Sâm'ın babasıdır. Neriman pehlivandı, Sâm da cihan pehlivanıdır.

O kadar kuvvete mâlik ki eger insânun
Başına ursa bayıldur çü Nerîmân hammâm (G.55/6)

“Hamam o kadar kuvetlidir ki eğer insanın başına vursa Neriman gibi insanı bayıltır.”

Lokmân

Kur'ân-ı Kerîm'de adına bir sure bulunan tabiplerin pîri ve sembolü olan, peygamber veya nebi olduğu hakkında çeşitli rivayetler bulunan Lokman Hekim'in çoğunlukça sâlih bir kul olduğu kabul edilir (Pala, 2005, s. 290).

Etibbâ dâg-ı sînem gördi el çekdi didi Lokmân
Bu dâg-ı aşka merhem sarmaga bir meh-cebîn ister (G.27/4)

“Tabipler sinemdeki gönül yarasını gördü, benden ümit kesti, Lokman Hekim ise bu aşk yarasına merhem sarmak için bir ay yüzlü güzel gerekli” dedi.

Divanda geçen şahıslara baktığımız zaman bazılarının tarihi, efsanevi, bazılarının kendi döneminde yaşamış Fâzıl, Nâşid, Nevres gibi gerçek şahsiyetler olduğunu görüyoruz. Bu şahıslardan bazıları Neriman, Karun, Hz. Musa, Mecnun, Leyla, Ferhat gibi divan şiirinde sıkça geçen şahsiyetlerdir. Üc bin Unk'sa divan şiirinde sıklıkla anılan şahsiyetlerden değildir.

Yer Adları

Şâm

Farsça'da akşam anlamına gelir. Şiirde akşam ve şehir olan Şam anlamında sık sık tevriyeli kullanılır. Divan edebiyatında sevgilinin saç da koyu renkli ve siyah olduğu için şâm kelimesi sevgilinin saç ile beraber sık sık anılır (Pala, 2005 s. 420).

Zîr-i zülfünde siyeh ben tâcir-i Hindû gibi
Ehl-i aşka Şâm'da san habbetü's-sevdâ satar (G.22/4)

Saçının altındaki siyah ben sanki Hintli tüccar gibi âşıklara çörek otu satar. Benin siyah rengi dolayısıyla Hintliye ve çörek otuna benzetilmesi divan şiirinde sıklıkla kullanılan benzetmedir.

Aldı mihr-i tal'at-ı dildârdan meh-tâb tâb
Magribî-veş devr iderken şehr-i Şâm'ı bâb bâb (G.6/1)

“Mehtab, Magribî(Faslı) gibi Şam şehrini kapı kapı dolaşırken parlaklığını sevgilinin güneşe benzeyen yüzünden aldı.”

Kişver-i İrân: İran memleketi. (G.8/4)

Çıkmaz dil-i virânededen elbette hayâlün

Kişver şehe şeh kişver-i İrân'a münâsib (G.8/4)

“Harab olmuş gönülden elbette hayalin çıkmaz, memleket sultana, sultan da İran ülkesine münasıptır.”

Keşiş Tagı

Erzincan taraflarında bir dağ, aynı zamanda Uludağ da Keşiş Dağı olarak biliniyor

Ugratma bezm-i ülfete puz-hâne itmesün

Şeyhün Keşiş Tagında dişi çün keser meser (G.14/5)

“Ey sevgili dostluk meclisine şeyhi çağırma, meclisi buzhane etmesin. Şeyhin Keşiş dağında/ Uludağ'da dişi buz keser. Şeyh yani zâhid dostluk meclisindeki sıcaklık ve samimiyeti buz gibi soğutur.”

Hoten

Âhû-yı Hoten (G.17/5)

Hoten, Türk ve İran edebiyatlarında Hoten'de bulunan Hıtay (Hıtâ, Hatâ) dolayısıyla sık sık anılır. Hoten bölgesinde yaşayan misk âhusu, göbeğinden yılda bir kez biriken pıhtıyı düşürür. Kara renkli bu pıhtı, kozmetik sanayiinde misk ham maddesi olarak kullanılır. Hoten bölgesindeki ahular güzel kokulu lâle ve sünbüllerle beslendikleri için âhuların bu güzel kokuya sahip oldukları düşünülür. Hoten âhularının miski, klasik Türk edebiyatında sevgilinin ve onun misk kokulu siyah saçlarının sembolüdür (Taşağıl, 1998, s. 253).

Âhû-yı Hoten almasa zülfünden eger bû

Dirdüm ben anun nâfesi bir pâre deridür (G.17/5)

“Hoten ahuları senin saçının kokusundan feyiz almasalardı, ben onun göbeğinin sadece bir parça deri olduğunu söyleyecektim.” Bâ'is, beyitte hüsn-i ta'lil yoluyla Hoten ahularının güzel kokularını sevgilinin saçından aldıklarını söylemiştir.

Ka'be (G.19/5)

Müslümanların namaz kılmak amacıyla yöneldikleri kiblegâhıdır. İslamiyete göre yeryüzünde yapılan ilk mâbeddir (Ünal, 2001, s.14).

Bu âh-ı sûz-nâki Bâ'is'ün cânâ semûm-âsâ
Tarık-i Ka'be-i kûyunda agyârı çalar çarpar (G.19/5)

“Ey sevgili Bâ'is'in sam yeli gibi yakıcı âhı, senin bulunduğun Ka'be gibi mekânının yolunda başkalarını etkiler.”

Kûh-ı Kâf

Dünyanın etrafını çevrelediği ve aşılmasının imkânsız olduğu düşünülen dağ (Pala, 2005, s. 248).

Gerçi bî-bâl ü perüz ammâ bu bâg-ı dehrde
Murg-ı dil ankâ-yı kûh-ı Kâf'a istignâ satar (G.22/5)

“Gerçi bu dünya bağında kolsuz kanatsız ama gönül kuşu Kaf dağındaki anka kuşuna bile minnet eylemez.”

Akşehir (G.28/1) Nevşehir (G.28/1)

Akşehir, Konya'nın bir ilçesidir. Nevşehir, Damad İbrahim Paşa tarafından imar edilip vilayet haline getirilen ilimiz.

Ol mâh-tâb rûlî civân Akşehirlidür
Baksan hilâl kaşına bir Nevşehirlidür (G.28/1)

“O ay gibi parlak yüzlü delikanlı Akşehirlidir, hilal kaşına baksan Nevşehirlidir.”

Sevgilinin kaşlarını hilale, yeni aya benzetmiş bu yüzden onun “Nev”şehirli olduğunu, ay gibi parlak, beyaz yüzlü olduğunu vurgulamak için “Ak”şehirli olduğunu söylemiş.

Bedahşân (G.38/2)

Bugünkü haritaya göre Afganistan ve Rusya sınırları dahilinde Yakut madeni çıkarılan bölgedir. Klasik edebiyatta sevgilinin kırmızı dudağı Bedahşân la'line benzetilir.

Yâkût-ı lebün kân-ı Bedahşân-ı safâdur
Dendânun olursa n'ola reşk-âver-i elmâs

“Yakut gibi dudakların Bedahşan’ın saf madenlerinin kaynağıdır, dişlerin elması kışkandırsa ne olur?”

Gümüştüsu (G.41/4)

İstanbul’da bir semtin adıdır.

O şühun cebhe-i sâfındaki ebrûları güyâ

Gümüştüsu’nda bir cisr-i melâhatdür kemerlenmiş (G.41/4)

“O güzelin, şuh sevgilinin parlak alnındaki kaşları Gümüştüsu’ndaki güzel bir köprüye kemer olmuş gibi görünüyor.” Sevgilinin teni, yüzü beyaz ve su gibi düşünöldüğü ve içinde gümüş kelimesi bulunduğı için gümüştüsu’na, kaşı da Gümüştüsu’ndaki kemerli köprüye benzetilmiştir.

Çin (G.54/3)

Mani dininin en çok yayıldığı yerdir. Mani’nin ressam olması ve kutsal kitabının resimlerle süslü olması sebebiyle klasik edebiyatta güzel yüz Çin’e benzetilmiştir (Pala, 2005, s. 103).

Var iken turrası pişânî-i pür-çininde

Biz niçün Çin’e varup nakş-ı nigârı görelüm (G.54/3)

“Sevgilinin kıvrım kıvrım olmuş alnında kıvrımlı saçları varken biz niçin Çin’e varup nakş-ı nigârı görelim?” Beyitte çin kelimesinde kıvrım kıvrım ve Çin anlamlarıyla cinaslı bir anlatım vardır.

Bâ’is’in şiirlerinde geçen Şam, İran, Keşiş Dağı, Hoten, Ka’be, Kaf Dağı, Akşehir, Nevşehir, Bedahşan, Gümüştüsu, Çin gibi yer adlarının bir kısmı gerçek mekânlar, bir kısmı hayâlî mekânlardır. Bunların bir kısmı yerin adının gerçek anlamını çağrıştıracak şekilde tevriyeli kullanılmıştır. Divan şairleri şiirlerinde yer adlarını genel olarak bu şekilde tevriyeli kullanır.

Bâ’is Divanındaki Deyimler ve Kalıp Sözcükler

agzı suyun akıtmak (G.55/11)

Çok beğenmek, imrenmek.

agzın sulandırmak (G.42/4)

İmrendirmek.

aklı kesmek (G.20/1-6)

Bir şeyin gerçekleşeceğine inanmak.

aklını başından almak (G.52/7)

Mantıklı düşünemeyecek duruma getirmek.

âteş-i aşka düşmek (G.55/4)

Âşık olmak.

bagrın delmek (G.13/5)

Dertlenmek, çok fazla etkilenmek.

başdan çıkarmak (G.33/3)

Doğru yoldan saptırmak.

başına püsküllü bela olmak (G. 4/2)
kurtulunması mümkün olmayan
sıkıntıya sebep olmak.
bir içim su (G.23/2) Çok güzel.
can nakdini nisar etmek (G.5/5)
Canını feda etmek.
câna iz bırakmak (G.20/5) Etkilemek.
canın vaz' itmek (G.4/5)
Canını feda etmek.
cânını yakmak (G.32/3)
Eziyet etmek.
cihânı kırıp geçirmek (G.29/5)
Etrafına çok fazla zarar vermek.
çeşmini açmak (G.7/5) Uyanık olmak.
Uyanık bulunmak.
dağ açmak (G.38/4) Büyük bir üzüntü
yaratmak.
dergehünde bende olmak (Müseddes
1/5) Birine kul, köle olmak, hizmet
etmek.
dil düşmek (G.57/4) Âşık olmak.
düşünü hammâl-ı mâl etmemek (G.
49/1) Günah işlememek.
el çekmek (G.27/4) Vazgeçmek.
el vermek (G.24/5) Yardımcı olmak.
ceyş-i gamı sürmek (Müseddes 2/3)
Dertleri unutmak, mutlu olmak.
gözden geçirmek (G.46/4) Bir şeyi
iyice incelemek.
harf atmak (G.45/5)
Tanımadığı bir kadına yakınlaşmak
amacıyla uygunsuz sözlerle sataşmak.

hâtırın şikest etmek (G.13/7) Gönlünü
kırmak, incitmek.
kan ağlamak (Müseddes 1/4)
Üzülme, çok incinmek.
kılıçdan tiz ü kıldan ince
olmak(G.42/3) Zor durumla
karşılaşmak.
kürek çekmek (G.47/2) Uğraşmak.
mazmun kilidini feth itmek (G.36/8)
Kıymetli şiirler yazmak.
mir'ât-ı dili saf kılmak (G. 46/2)
Kalbini temiz tutmak.
mumla aramak (G.21/9) Çok isteyerek
özlemlerle aramak.
nefesini bihûde harc itmek (G.4/3)
Boş yere konuşmak.
pây öpmek (G. 24/5), (G.24/3)
Yalvarmak.
peştemâlı kuşatmak (G.55/9) çırağa
usta olarak iş yapma izni vermek.
râm itmek (G.47/1), (G.15/1) Boyun
eğdirmek, itaat ettirmek.
ser vermek (G.5/3) Başını feda etmek.
ser-fürû eylemek (G.5/3) Dikbaşlılık
yapmak.
sevdâ çölüne düşürmek (G.46/3) Âşık
etmek.
yıldızı kuyruklu doğmak (G.38/3)
Bahtı açık olmak.
zebân-ı hâmeyi kat' itmek (G.45/5)
Yazmamak, yazdırmamak.

Bâ'is Divanının Metni**1b****GAZEL 1****li-muharririhî'l-fakîr****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Âşık-ı pîrâne-ser almaz ele âhen asâ
Kim olur fikr-i kad-i dil-dâr-ı sîmîn-ten asâ
- 2 Azm ider râh-ı temâşâ-yı cemâl-i dilbere
Eyleyüp medd-i nigâhın dide-i rûşen asâ
- 3 Nev-bahâr erdi safâ hengâmıdır âlem deyü
Geldi sahn-ı gülşene dikdi yine sûsen asâ
- 4 Kûy-ı dil-dâra giderken yolda elbette kalır
Medd-i âhın eylemezse pîr-i aşk âhen asâ
- 5 Olsa Üc bin Unk hasmum yine maglûb olur
Vardur destümde zîrâ nahl-i Mûsa'dan asâ
- 6 Ben Kelîm-i mu'ciz-âsâr olmasam hâmem gibi
Bâ'isâ destümde olmazdı benüm evren asâ

GAZEL 2**Velehu Eyzan****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Dâg-ı sînem bâg-ı aşk-ı yârda güldür bana
Eşk-i ter şeb-nem figânım savt-ı bülbüldür bana
- 2 Bezm-i gamda hasret-i la'lünle ey sâkî müdâm
Çeşm-i pür-hûnum piyâle hûn-ı dil müldür bana
- 3 Gülşen-i dehrün nigâh itmeme gül ü reyhânına
Kim o şühun la'li gonca zülfi sünbüldür bana
- 4 Aşkî nârüm dil kebâbum medd-i âhum sîhdür
Dâne-i anber-feşân-ı hâli fülfüldür bana
- 5 Şem'-i rûyun şevkine per-sûhte pervâneym
Kim mahabbet âteşiyle yanmamak züldür bana
- 6 Milket-i ma'nânun ol hâkânıyam kim Bâ'isâ
Dergehümde hüsrev-i nazm-âverân kuldür bana

2a**GAZEL 3****Li-muharririhi'l-fakîr****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Ebr-i zülfin kim o meh-rû sâye-dâr eyler bana
Yagsa bârân-ı belâ gökden ne kâr eyler bana
- 2 Bahr-i aşkunda şinâverlik murâdın eylesem
Çeşm-i giryânum sirişkin cûybâr eyler bana
- 3 Sayd-gâh-ı hüsne pervâz itse şehbâz-ı dilüm
Sen gibi bir gözleri âhû şikâr eyler bana
- 4 Bülbül-âsâ hârhâr-ı hârdan zâr itmezem
Cevri bâg-ı işvede ol gül-izâr eyler bana
- 5 Rûyına kâküllerin dil-ber perişân itmesün
Kim nehârum leyl idüp leylüm nehâr eyler bana
- 6 Bâ'is istersem nola âmed-şud-ı enfâsumı
Her gelüp gitdikce bir cân yâdigârdur bana

GAZEL 4**Velehu****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Tâb-ı hüsnün pertev-i hurşîdi kılsun bî-ziyâ
Aç nikâb-ı anberînün cebheden ey meh-likâ
- 2 Rişte-i gamdan dilerken reste-yâb olmak bana
Ol mehün sevdâ-yı zülfi oldı püsküllü belâ
- 3 Âh idüp bîhûde harc itme nefes ey müşteri
Olmaz ol kâlâ-yı vasl-ı cân-bahâ bâd-ı hevâ
- 4 Zülf-i müşğînün peyâmıyla gelince gülşene
Sünbülün hâlin perişân eyledi bâd-ı sabâ
- 5 Nakd-i cânın vaz' iderdi müşteri fincânına
Kahveci şûhı vireydi la'l-i nâbdan caba
- 6 Serdî-i hummâ-yı fakrı def' ider Bâ'is eger
Hâkim-i mutlak inâyetle iderse zer-devâ

2b**GAZEL 5****Li-münşiihi'l-fakîr****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Berber-i sîmîn-ber nâzûk-edâdur Mustafâ
Bir ber-güzîde hüblardan mustafâ'dur Mustafâ
- 2 Ser-be-ser üftâdeler eyler ana sırrın ayân
Râz-ı aşka mû-be-mû çün âşinâdur Mustafâ
- 3 Server-i âlem de olsa ser-fürû eyler sana
Ser veren şemşîrine şâh u gedâdur Mustafâ
- 4 Dem-be-dem âğuşte-i hûn itse uşşâkı nola
Nişter-i ser-tîz-i gamzen kan bahâdur Mustafa
- 5 Müşterî mir'âtına cân nakdini eyler nisâr
Sende bu hüsn ü bahâ kim cân-bahâdur Mustafâ
- 6 Müşteriye arz-ı mir'ât eylemek lâzım degil
Ârızun âyîne-i âlem-nümâdur Mustafâ
- 7 Bâ'isâ sen de trâş ol ser koyup zânûsına
Berber-i sîmîn-ber nâzûk-edâdur Mustafâ

3a**GAZEL 6****Gazel-i Musanna'****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Aldı mihr-i tal'at-ı dildârdan meh-tâb tâb
Magribî-veş devr iderken şehr-i Şâm'ı bâb bâb
- 2 La'l-i nâbun hasretiyle dem-be-dem yâkût-veş
Oldı çeşmümden akan her katre-i hûn-âb nâb
- 3 Aks edince câma engüşt-i muhannâ-yı nigâr
Oldı pîr-i mey içüp sahbâyı çün hoş-âb şâb
- 4 Fâtihü'l-ebvâb dergâhın bilüp ni'me'l-me'âb
Tutmadı dervâze-i şâhı ulû'l-elbâb bâb
- 5 Ol perî-rûy-ı nihân-ender-nihânı seyr için
Hâb içinde görmek ister dîde-i bî-hâb hâb

6 Sen kerâmet gösterüp şeyhüm uçarsan var hemân
Âşiyânından o murg-1 hüsni çün ukâb kab

7 Gevher-i dendân-1 yâri silk-i nazma derc idüp
Bâ'isâ şi'r-i dil-âvîzün dūr-i nâ-yâb yâb

GAZEL 7

Bâ'is

Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Fe'ûlün

- 1 Hem-ser olıcak mâh-1 şeb-ârâya kevâkib
Rüşen-dil olup oldu felek-pâye kevâkib
- 2 Gümgeşte ider pertev-i hübânı ruh-1 yâr
Gün togsa çeker kendiyü ihfâya kevâkib
- 3 Yer yer arak-1 cebhe virür zülfüne revnak
Pirâye olur çün şeb-i yeldâya kevâkib
- 4 Agyârı görüp yâr ile oldum şerer-endâz
Atıldı çü şeytân-1 pür-igvâya kevâkib
- 5 Olmazdı açup çeşmini Bâ'is gibi bîdâr
Bir mâh sevüp düşmese sevdâya kevâkib

3b

GAZEL 8

Velehu

Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Fe'ûlün

- 1 Dil la'lüne la'lün dil-i nâlâna münâsib
Mey neyzene neyzen mey-i rindâna münâsib
- 2 Artursa nola pertev-i hüsnün hatt-1 şeb-bû
Meh-tâb şebe şeb meh-i tâbâna münâsib
- 3 Ruhsârunı gördükçe figân itsem aceb mi
Bülbül güle gül bülbül-i nâlâna münâsib
- 4 Çıkmaz dil-i virânedan elbette hayâlün
Kişver şehe şeh kişver-i İrân'a münâsib
- 5 Âh eylese derdünle nola Bâ'is-i mehcûr
Gam nagmeye nagme gam-1 hicrâna münâsib

4a**Farsça Gazel****Nazîre-i Sâ'ib²****Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün**

- 1 Mürde ez-sîne-i mâ nakd-i revân bâyed cust
Genc-i virâne-i mâ künc-i nihân bâyed cust
- 2 Zahm u şân u edeb-i bes ki hüner mî-cûyîm
Ki güher ez-sadef beste dehân bâyed cust
- 3 Sûy-1 ân kâmet-i bâlâ reved eşk-i çeşmem
Cûyhârâ be-çemen serv-i çemen bâyed cust
- 4 Sühan-1 râst buved der-dehen-i pîr çü tîr
În dürüstî-i hadîsem zi-kemân bâyed cust
- 5 Hâl-i mâ râ be-terahhum nazarî kon cânâ
Bendegân-râ be-cihân pâdişehân bâyed cust
- 6 İtr-1 zülfet zi-sabâ âh-1 men âred be-dimâg
Bûy-1 lutf ez nefes-i hem-nefesân bâyed cust
- 7 Sûziş-i sineem ez-âh-1 şerer bâr nümûd
Âteş-i hâne-i sûzân zi-dehân bâyed cust
- 8 Ma'nî vü lafz-1 şehâdet be-kitâb-1 tevhîd
Ehl-i îmân be-kalb ü be-zebân bâyed cust
- 9 İn gazel guft be-fermân-1 Hanîfâ Bâ'is
Ez-der-i himmet-i u feyz çenân bâyed cust

² 1. Akıp giden kıymetli değerleri benim kederli gönlümde aramalısın. Bizim viran olmuş hazinemizi gizli köşelerde aramalısın. 2.Sakin, edepli kişilerden şöyle ki sanatı arıyorum çünkü inciyi ağzı açılmamış sadefte aramalısın. 3. Göz yaşlarım selvi boylu kişiye doğru akar, selviyi akarsu, çimenlik yeşil yerlerde aramalısın. 4. Ok gibi doğru olan söz pirin ağzında olsa doğru olan bu sözü yayda aramalısın. 5. Ey can, bizim halimize bir merhamet et, acı ile bak, çünkü dünyada sultanlar kulları aramalısın. 6. Sabah rüzgârı sevgilinin saçının güzel kokusunu benim dimağıma getirdi ahım, dertlerim için lütfun kokusunu dostların nefesinde aramalısın. 7. Göğsümün yanışı kıvılcımlı ahımı ortaya çıkardı, yanan evin ateşini ağızda aramalısın. 8. Şehadet lafzı ve manası tevhid kitabındadır, iman edenleri kalpte ve dilde aramalısın. 9. Bâ'is, bu gazel Hanîf Efendi'nin fermanı ile söylendi onun gayreti himmeti ile feyzi aramalısın.

4b**GAZEL 9****Bâ'is****Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün**

- 1 Yed-i mürşidde olup aşk ile gerdân tesbîh
Ögredür zikre giren sâlike devrân tesbîh
- 2 Ser be-hem-dâde siyeh mâr-ı mutalsamdur kim
Oldı gencine-i ezkâre nigehbân tesbîh
- 3 Yâri teshîr için esmâya müdâvim olsam
Arz ider hûn-ı sirişküm bana mercân tesbîh
- 4 Sad süveydâ-yı dil-i âşıkı bir târe dizüp
Eyledi yüz süriden destine cânân tesbîh
- 5 Dâm-ı dâne ile şikâr itmege murg-ı kudsi
Künc-i mescidde ider kendüyi pinhân tesbîh
- 6 Nice teşbîh olnur zülfüne sübhânallâh
İyice bahş-ı meşâm olsa da her ân tesbîh

Tetimme

- 7 Mevlevî sikkesidür serde imâme sanma
Halka-i zikre girüp eylese devrân tesbîh
- 8 Pîç ü tâb-ı dilin arz itmegiçün cânânun
Kabza-i hançerine olmada pîçân tesbîh
- 9 Ne aceb ikd-ı süreyyâyı perîşân itse
Yed-i dilberde olan lü'lü'-i rahşân tesbîh
- 10 İntizâmı sühanun rabtiledür ey Bâ'is
Yohsa bî-rişte olur dâne perîşân tesbîh

5a**GAZEL 10 musanna tekrarlı cinaslı****Bâ'is****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Haşredek eylerdi yâri dil idüp feryâd yâd
İtmeseydi hirmen-i ömrüm eger ber-bâd bâd
- 2 Kasd ider gamzen dile cellâd-ı çeşmün cânuma
Ol iki gaddârdan ey zâlim-i bî-dâd dâd

- 3 Reh-rev-i der-bend-i aşk-ı yâr olursan ibtidâ
Hâzır it laht-ı cigerden ey dil-i âzâd zâd
- 4 Öyle bir mest-i harâb it bâde-i aşkunla kim
Sâkiyâ virân gönlüm dem-be-dem âbâd bād
- 5 Nahl-i tûbâ-yı behişt-i hüsn-i câvidün için
Bâis'i sâyende kıl ey kâmeti şimşâd şâd
- 6 Merhametkâra inâyetli efendim bâbuna
İntisâb ile bulur her ehl-i isti'dâd dâd
7. Ben de olsam bende-i nâciz-i bâb-ı devletün
Feyz alup her dem olurum çün dil-i nâşâd şâd

GAZEL 11

Bâ'is

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 1 Sabr-ı Eyyûb ile âşık çekse ism-i yâ Vedûd
Sûy-ı dilberden mahabbet-nâmeler eyler vürûd
- 2 Mücmir-i dilden hayâl-i hâl-i anber-bârinun
Eyledi bûy-ı buhârı cân dimâgına su'ûd
- 3 Şahne-i gamzen mey-i la'lün yasagın itse de
Şeyh-i bed mest eyler ey sâkî yine şurbu'l-yehûd
- 4 Ol mehün aşkıyla yer yer cismini pür-dâg idüp
Vaz' ider her şeb felek ol dâga kevkebden nohûd
- 5 Râh-ı aşkunda çürütmişdür olanca varını
Arz-ı hestî itse de uşşâkuna virme vücûd
- 6 Ebruvân-ı yâre eylersem perestiş ben nola
Câmi'ü'n-nûrun ider mihrâbına mü'min sücûd
- 7 Gerçi virdün nakd-i cânı sük-ı aşk içre velî
Bir ziyânkâr âfet-i cân aldun ey Bâ'is çe sûd

5b**GAZEL 12****Velehu Eyzan****Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feülün**

- 1 Hem-reng olalı kubbe-i hadrâya zümürrüd
Fahr itmededür lü'lü'-i lâlâya zümürrüd
- 2 Her kâmeti şimşâdun olup gûşına mengûş
Benzerse nola meyve-i tûbâya zümürrüd
- 3 Bir gurre-i sîrâb-ı cinândur nola âbın
Hem neş'e iderse mey-i hamrâya zümürrüd
- 4 Bir dâne yeşil katre-i kemmî gibi ammâ
Reşk-âver olur kulzüm-i hadrâya zümürrüd
- 5 Nûş itse de şâdâb olur endûh-ı hatunla
Zehrâb koyup kâse-i mînâya zümürrüd

Tetimme

- 6 Giymezdî yeşil örf-i izâmı azametle
Elmâsa nikâbetle eger pâye zümürrüd
- 7 Çün kâse-i zerrîn-nigîn-dâna koyup zehr
İşrâb ider efî-meniş a'dâya zümürrüd
- 8 Bir hûr-likâ duhter-i pakîze ki girmiş
Cennet yeşili câme-i zibâya zümürrüd
9. Gencîne-i fikri hatuna mâlik olanlar
Bâ'is gibi bahş eyler ehibbâya zümürrüd

6a**GAZEL 13****Gazel-i Musanna'****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Salsa da iklim-i câna ol hatı menşûr şûr
Sen yine bezminden olma ey dil-i magdûr dûr
- 2 Teşnegân-ı vaslunı şîrîn mezâk eyle hemân
Kand-i la'le üşmeden ey gözleri mahmûr mûr
- 3 Mest-i câm-ı bâde-i la'lün tutar şahne azîz
Olmaz ey sâkî bu işretgâhda mey-hûr hûr

- 4 Ni'met-i vaslun eger inkâr iderse hakkını
Âkıbet cânâ olur ol zâhid-i nankör kör
- 5 Dil-girifte âşıkûn bagrın deler sûzân ider
Üflese meclisde bir dem ol şeh-i Mansûr sûr
- 6 Çün nevâ-yı nâle-i uşşâka olmaz sâzkâr
Bâri sâzun gûşın ey râmişger-i tanbûr bur
- 7 Şâd olur Bâ'is şikest itdikce dilber hâtırın
Kays ider Leylâ kılınca kâsesin meksûr sûr

Gazel 14

Bâis

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün

- 1 Eyler diyâr-ı yârı iderse sefer nefer
Rahş-ı hayâl-i âşıkı urmuş eger meger
- 2 Belden sürîn-i dilbere geçmek muhâl idi
Vuslat deminde olmasa zerrîn kemer memer
- 3 Zülf-i siyâhı düşse nola âteşin ruha
Câdû-yı sihr-bâza olur çün sakar makar sakar
- 4 Berk-i nihâl-i gonca yeşil sâyebân iken
Olmaz çemende bülbül-i zâra hater mater
- 5 Ugratma bezm-i ülfete buz-hâne itmesün
Şeyhün Keşiş tagında dişi çün keser meser
- 6 Olmaz tarîk-i kûyuna Bâ'is gibi revân
Rahş-ı hayâl-i âşıkı urmuş eger meger

6b

GAZEL 15

Gazel-i Musanna'

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 1 Katre-i eşkûn idüp ey dil dür-i şehvâr vâr
Ba'dezîn râm itmege ol âfete yalvar var
- 2 Hasret-i ruhsâr-ı hoykerdenle dil efgân ider
Derd-i verd-i terden eyler bülbül-i gülzâr zâr

- 3 Sâha-i fûshat fezâ-yı ‘adne reşk-endâz olur
Tengnâ-yı kalbimüz itdükce ol dildâr dâr
- 4 Genc-i pinhândur sıvrını hıfz için agyârdan
Kıldı târ-ı gîsuvânın ol gözi bîmâr mâr
- 5 Çarsû-yı fitnede bir mekr ile bin cân alup
Eyledi her lahzada ol gamzesi mekkâr kâr
- 6 Gonca-i dâg-ı derûnum gül gibi handân olur
Sîneme vaz’ eyledükce ol lebi gülnâr nâr
- 7 Bâ’isâ agyârsız yâr isteme agyâre yâr
Cüz’-i lâzımdur ki oldı âhir agyâr yâr

GAZEL 16

Bâis

Mef’ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün

- 1 Âyîneveş o tûtî-i gûyâ fûrûglıdur
Gösterse rûy-ı dil dahi nutkı durûglıdur
- 2 Rind-i cihân olursa da âhir o mugbeççe
Bintü’l-ineble âşıkı aldarsan oğlıdur
- 3 Gam leşkerin diyâr-ı dile çekdi zülf ile
Gûyâ o mîr-i muhteşem iki tuglıdur
- 4 Dûd-ı siyâhı âh ile bogdun bu âlemi
Âşık seründe dik-i mahabbet ne buglıdur
- 5 Serdâr-ı ceş-i fitneden elbet atar tutar
Zülf-i siyâhı eşbehimün başbuglıdur
- 6 Mekteb içinde hâce-i zâra rakîb olur
Bâ’is rakîb-zâdemüz elbet it oğlıdur

7a

Tahmîs-i Sâbit Efendi

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

- 1 Dahi gehvâredeyken ol perî-zâd ü melek-meşreb
Ana Hârût ile Mârût okutmuş fitne fennin heb
Sebak-âmûz-ı fenn-i fitne olmuşken budur agreb
Debîristâna almak kasd ider ol tıflı rûz u şeb
Okutsun kendüyi divâne olmuş hâce-i mekteb

- 2 Olup hem-bezm-i işret âteşin peymâneler çakdum
Bürüdetle hicâbın ref idüp tâ kendime yakdum
Miyân-ı vashına ser-halka-i âgûşumı takdum
Çözerken tügmesin bu gice yârün sâ'ate bakdum
Sabâh olmuş agarmış ortalık münhâl olup kevkeb
- 3 Demâdem âlem-i âbûn olup Cemşid-i devrânı
Ayagin öpdürüp şâd eyler ol mugbeççe rindânı
Olur hûbân-ı Rûmun dahi çâsâr-ı hükümrânı
Hele nûş itsün emrûdî kadehden âb-ı rummânı
Kızıl elmaya dek hükm eyler ol tüffâha-i gabgab
- 4 Olur erbâb-ı zevkun her biri pür-neş'e berşile
Kimi vişnâb ile serhoş kimi afyon ile meyle
Kimisi hây ile heyle kimisi nagme-i neyle
Bu işret-gehde sâkî herkese meşrebce lutf eyle
Cenâb-ı rinde tavşan kanı mey sun zâhide sa'leb
- 5 İdince pîr-i mey cûş u hurûş-ı bâde-i sâmit
Bu işret-gehde meysiz Bâ'is-âsâ olamam sâbit
Kırılmış câmlar neyle sesin kesmiş olup sâkit
Nola la'l-i müzâb-ı cânı ifrâg eylesem Sâbit
Leb-i sâkî müheyyâ itdi bir yâkûtdan kaleb

7b**GAZEL 17****Velehu****Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün**

- 1 Kuhsâr-ı gamun âh-ı ser-âmed şeceridür
Pür-sûz dilün her şereri bir semeridür
- 2 Vezn itmege hurşid ile mehden ola mizân
Kim eşk-i terüm kân-ı mahabbet güheridür
- 3 Çeşmümden olur aşk-ı dilârâ dile dâhil
San sırça saray-ı şeh-i hüsnün o deridür
- 4 Rindân-ı mey-âşâma nikâh itmede gûyâ
Bintü'l-inebün pîr-i mugân öz pederidür
- 5 Âhû-yı Hoten almasa zülfünden eger bû
Dirdüm ben anun nâfesi bir pâre deridür
- 6 Bâ'is nola meyl eylese ebrû-yı nigâra
Şemşir-i kazâ âşıkun elbet güzeridür

GAZEL 18**Velehu****Mefûlü Mefâilü Mefâilü Feûlün**

- 1 Vaslın o güzel âşıkâ ikrâr ile söyler
Hengâm-ı edâda döner inkâr ile söyler
- 2 Şetm itse de şîrîn gelür erbâb-ı mezâka
Dilber ki sözün la'l-i şeker-bâr ile söyler
- 3 Hülyâsını dervîş-i kalender-meniş elbet
Ketm eyleyemez neş'e-i esrâr ile söyler
- 4 Lâl olsa da cisminde olan şerhayı âşık
Engüşt-i işâret ider iş'âr ile söyler
- 5 Mahfice bulup muhtesibi sûfi-i gammâz
Bintü'l-inebi rind-i güneş-kâr ile söyler
- 6 Dâmâd-ı dile bikr-i dil-ârâ-yı mezâmîn
Nakdîne-i endîşe-i besiyâr ile söyler
- 7 Dembeste-i hecr olsa da Bâ'is yine yâre
Ahvâl-i dilin nâme-i ihbâr ile söyler

8a**GAZEL 19****Velehu****Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün**

- 1 Perî-rûlar derûn-ı âşık-ı zârı çalar çarpar
Diyâr-ı aklı çeys-i çeşm-i tâtârı çalar çarpar
- 2 Sabâ müjgânumuz cârûb idüp ferrâş-veş her dem
Harîm-i dil-nişîn-i gülşen-i yâri çalar çarpar
- 3 O tıflı dil-rubâmuz sîne-i bî-kîneden senge
Zücâc-ı kalb-i uşşâk-ı dil-efkârı çalar çarpar
- 4 Rehâ-yâb olma mümkün mi nigâhından harâmî-veş
Cüyüş-ı fitne-hîzî deşt ü kühsârı çalar çarpar
- 5 Bu âh-ı süz-nâki Bâ'is'ün cânâ semûm-âsâ
Tarîk-i Ka'be-i küyunda agyârı çalar çarpar

GAZEL 20**Velehu****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Tîg-ı gamzen câna eylerse eser aklum keser
Hûna gark eyler cihânı ser-te-ser aklum keser
- 2 Ser-be-ser kat'-ı ümîd eyler hayâtından o şeh
Hışmıla uşşâka eylerse nazar aklum keser
- 3 Hânemüz ma'mûr ider Neccâr-zâde destine
Alsa sertîz-i nigâhından keser aklum keser
- 4 Sâkî-i gül-çehre virse bir kadeh keskin arak
Gussanun ser-tâ-kadem ırkın keser aklum keser
- 5 Ol kalender-beççe Bâ'is hırkâ-i Hindû gibi
Sinemüz sad-pâre eyler bî-teber aklum keser
- 6 Eylesem ihdâ Kevâkib-zâde'ye bu nazmumu
İltifâtın kesmez ol âlî güher aklum keser

8b**GAZEL 21****Velehu****Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün**

- 1 Yansa şeb tâ-be-seher şevk ile pür-nâr fenâr
İdemez meh gibi âfâkı pür-envâr fenâr
- 2 Meh-i nev nûrın alup mihre olunca dâmâd
Çekdi kevkebler önünce gice besyâr fenâr
- 3 Rûzgâr itmesün itfâ diyü şem'-i dilini
Zîr-i dâmâna alup sakladı nâ-çâr fenâr
- 4 Bir sehî kaddi alup perde-i ırza her şeb
Yanar ahvâlîni ol serkeşe her bâr fenâr
- 5 Tutuşur dâmeni pervâne-sıfat şevkinden
Seng-i etfâle dûçâr olsa sebük-bâr fenâr
- 6 Şu'le-i şem'-i ruhun eyleyüp ey mâh hayâl
Yapdı işkenbeden ol şeyh-i şikem-hâr fenâr

Tetimme

- 7 Arak-ı rûgan ile kanzil olup rinde ider
Câmdan âteş-i seyyâlesin iş'âr fenâr
- 8 Olmasa muktebes-i âyete misbâh-ı ruhun
Leyl-i muzlimde olur mıydı ziyâdâr fenâr
- 9 Sûret-i yâri hayâlinde tasavvur itmiş
Ki arar mumla anı her gice bîzâr fenâr
- 10 Kûy-ı dildâra giderken bu gice Bâ'is-i zâr
Şerer-i âh-ı dili oldı pür-envâr fenâr

9a**GAZEL 22****Velehu****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Tûtîyâ-yı hâk-i pâyin dilber-i ra'nâ satar
Zülf-i müşgîn misâl-i anber-i sârâ satar
- 2 Keffe-i çeşminde âşık vezn idüp eşk-i terin
Yâre bâzâr-ı mahabbetde dür-i yektâ satar
- 3 Gabgabın bûs itdirüp ol nahl-i nev-res âşıkâ
Bâg-ı hüsni meyvesinden gûyiyâ alma satar
- 4 Zîr-i zülfünde siyeh ben tâcir-i Hindû gibi
Ehl-i aşka Şâm'da san habbetü's-sevdâ satar
- 5 Gerçi bi-bâl ü perüz ammâ bu bâg-ı dehrde
Murg-ı dil ankâ-yı kûh-ı Kâf'a istignâ satar
- 6 Çârsû-yı nazm içinde Bâ'isâ tab'um benüm
Şâirâne veznile incü gibi ma'nâ satar

GAZEL 23**Velehu****Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün**

- 1 Dilberün çeşm-i sühan-gûsına âhû didiler
Gören üftâdeleri aşk ile yâ hû didiler
- 2 Ayn-ı kevser diyü vasf eyler iken kand-i lebün
Âşık-ı teşne-lebânun bir içüm su didiler

- 3 Aşk ile pîr-i mugân zâviyesinde rindân
Hep müselles içüp üçler demine hû didiler
- 4 Katre-i eşk-i terûm rişte-i müjgânumda
Seyr idenler ne güzel sübha-i lü'lü didiler
- 5 Serve teşbîh idemem togrısı kadd-i yâri
Râst-gûyân ana hep kâmet-i dil-cû didiler
- 6 Mâha tâb-âver iken mihr-i ruhundan şuarâ
Ne cesâretle aceb dilbere meh-rû didiler
- 7 Bâ'isâ kat'-ı zebân eylesesün vasfı diyü
Tig-ı ser-tiz-i kazâ-yı dile ebrû didiler

9b

GAZEL 24

Velehu

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 1 Sâkî-i gül-çehrenün meclisde la'lin câm öper
Câm-ı gül-fâmün lebinde rind-i dürd-âşâm öper
- 2 Turra-i tarrâr-ı ebrûdan geçüp ruhsârına
Dil perîşân itmege tîg atlayup en'âm öper
- 3 Sille-i pür-zür-ı aşka dûş olan üftâdeler
Hâk-i pâyün secde-gâh itdükce bî-ârâm öper
- 4 Bir siyeh Hindûdur ammâ merdüm-i çeşmüm gibi
Gerden-i kâfûr-ı yâri hâl-i anber-fâm öper
- 5 Devlet el virse nihânî bulsa vuslat-gâhda
Pâyini ol şâh-ı hüsnün Bâ'is-i nâ-kâm öper

GAZEL 25

Velehu

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 1 Bî-sütûn-ı aşkda Ferhâd-ı dil gam-pîşedür
Âh-ı âteş-bâr-ı cân-sûzum elinde tîşedür
- 2 Zihn-i pür-endişe-i tıfl-ı dili teşhîz İçün
Zülf-i müşğîn-i girihgîrün güzel endişedür

- 3 Aks ider elbet fürûg-ı mihr-i rûyı ol mehün
Kalbimüz çün sırr-ı aşka mazhar olmuş şîşedür
- 4 Çehre-i zerdinde riş-i pür-sevâdı zâhidün
Dûhte seccâde-i asfarda gûyâ rişedür
- 5 Hırka-i Hindûya döndürdüm ten-i pür-dâgımı
i'tibârı Bâ'isâ şeyhzâdenün dervîşedür

10a

GAZEL 26

Velehu

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 1 Fitne-cû bir âfetün üftâde dil meftûnidur
Geş ider deş-i cünümü zülfünün Mecnûnidur
- 2 Bûs iderken murg-ı dest-âmûzumuz kalksa nola
Lâ'ı-i şîrinün begüm kuş kaldıran ma'cûnidur
- 3 Söyleden tûbâya tûbâlek diyü ol âfetün
Mısra-i berceste-i bâlâ-kad-i mevzûnidur
- 4 Ahz idüp rişinden oynatsa nola kaşmer gibi³
Dilberün zîrâ dâim rakîb-i mashara maymûnidur
- 5 Gam degül aldarsa ol koltukcî-zâde âşıkın
Sûk-ı şeytâniyyede iblîs anun magbûnidur
- 6 Bir veliyyü'n-ni'metün memnûniyum kim Bâ'is
Dergehinde ser-te-ser şâh u gedâ memnûnidur

GAZEL 27

Velehu

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

- 1 Leb-i rummânî-i yâri gönül dilde mekîn ister
Ser-engüşti hayâlinde o bir la'lin nigîn ister
- 2 Gamun teb'îd idüp zevk u neşâtı görmege sâkî
Elinde pîr-i aşkun câm-ı meyden dûr-bîn ister
- 3 Hulûsile cehennemden halâsa bakmayup zâhid
İbâdât-ı riyâ-âlûd ile huld-ı berîn ister

³ Sayfa kenarında mısra şu şekilde de yazılmıştır: "Oynadur riş-i dırâzından tutup kaşmer gibi"

4 Etibbâ dâg-1 sînem görđi el çekdi didi Lokmân
Bu dâg-1 aşka merhem sarmaga bir meh-cebîn ister

5 Gülistân-1 cemâlinden o şûhun o lem'a-i gül-çîn
Hezâr-âsâ demâdem Bâ'isâ âh u enîn ister

10b

GAZEL 28

Velehu

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün

- 1 Ol mâh-tâb-rûlî civân Akşehirlidür
Baksan hilâl kaşına bir Nevşehirlidür
- 2 Bâg-1 iremde geşt ü güzârün ne zevki var
Bu çâr-bâg-1 sîneme gel kim seyirlidür
- 3 Mâr-1 hat aldı kand-i leb-i cân-fürûşunu
Artık şarâb-1 lâ'li içmem zehirlidür
- 4 Yek darb ile hesâbına irmez ukûlünüz
Ey hâce dâg-1 dil rakamı pek kesirlidür
- 5 Vuslat-sarâya kimse duhûl itmesün diyü
Bâbı o şâhun ense taraftan demirlidür
- 6 Bâ'is kumâş-1 nazmunı gâyet güzel tokı
Tamga-zen-i sühân dimesün bu nedirlidür

GAZEL 29

Velehu

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün

- 1 Tiryâkiyân kahve vü ma'cûn mekirlidür
Mankal başında kül kedisi gibi kirlidür
- 2 Rez duhterini almadan ey rind-i mey-güsâr
Pîr-i mugânun oğlını almak hayırlıdır
- 3 La'lin rakîbe öpdürür elbet o nev-civân
Bir bûse şeyh-i necdi'ye zîrâ nezirlidür
- 4 Hatt-1 siyehle câm-1 lebi mey-furûş-1 yâr
Çün müy-dâr kâse-i fagfûr nedirlidür

- 5 Bâ'is cihânı kırdı geçirdi nigâh ile
Eyâ bu kahramân-ı celâlet ne yerlidür

11a

GAZEL 30

Velehu

Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Fe'ülün

- 1 Ey şîr ü şekerle leb-i şîrini muhammer
V'ey ehl-i mezâka deheni kand-i mükerrer
- 2 Şems ü kamer âyetlerin îzâh idemezdüm
Ger olmasa hüsn-i hatı rûyunla müfesser
- 3 Bin âşıkı bir mûy ile bend itse aceb mi
Hârût'ı ider zülf-i sihirbâzı musahhar
- 4 Hâl-i ruhı germiyyet-i şerm ile çü anber
İtmez mi meşâm-ı dil-i uşşâkı muattar
- 5 Küfr olmasa kalbinde gamun âlemi Bâ'is
Rencide-i bî-reng ile itmezdi mükedder

GAZEL 31

Velehu

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

- 1 Ne ta'n rumh-ı a'dâdan ne şemşîr-i kazâdandur
Bu sînem şerhası tîg-ı cefâ-yı dil-rubâdandur
- 2 Dilâ açmaksa kasdun yâri herdem âh idüp agla
Ki ol verde güşâyış jâle vü båd-ı sabâdandur
- 3 Hat-ı cânâna karşı âh idüp giryân olur âşık
Bahârun âb u tâbı dem-be-dem âb u hevâdandur
- 4 Skender-veş nola seyr eylesek bir âlem-i âbı
Bizüm peymânemüz âyîne-i âlem-nümâdandur
- 5 Ne tab'umdan ne fikrûmden ne sa'yümdendür ey Bâ'is
Bana bu lehce-i pâkîze eltâf-ı Hüdâdandur

11b**GAZEL 32****Gazel-i musanna'****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Olmadıkca ney gibi efgânuma demsâz sâz
Dinlemez eyler bana ol mutrib-i tannâz nâz
- 2 Ketm-i derdüm sırr-ı aşkun sîne de cânım gibi
İtmese her-dem dehân-ı zahm-ı dil ibrâz râz
- 3 Şem'-i ser-keş yaktığıyçün cânını pervânenün
Kesdi başın bögrine evvel idüp er kâz kâz
- 4 Murg-ı cânım görse çeşmünden uçar hâb-ı huzûr
Kim olur sayda salarken dîde-i şehbâz bâz
- 5 Dinlemez bezm-i tarabda inlesem Bâ'is o şûh
Olmadıkca ney gibi efgânuma demsâz sâz

GAZEL 33**Velehu****Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün**

- 1 Nigâh-ı şûhı gûyâ ol şehün gaddârlık bilmez
Şarâb-âsâ ciger kanın içer hûn-hârlık bilmez
- 2 O tıfl-ı hurde-sâle dest-hûş itsem dil-i zârûm
Şikest eyler hemân âyîne-veş dildârlık bilmez
- 3 Sabâ tahrîk idüp başdan çıkarmış perçem-i yâri
O başlı başına kalsa yine mekkârlık bilmez
- 4 Harâb eyler iderken hâne-i virânemüz ma'mûr
Dahi nev-sâledür ol muğ-beçe mi'mârlık bilmez
- 5 Olanlar sâkiyâ mest-i müdâm-ı lâ'l-i mey-günun
Bu işret-gâhda Bâ'is gibi hüşyârlık bilmez

12a**GAZEL 34****Velehu****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Düş olan sevdâ-yı zülfe servet ümmîd eylemez
Sâye-i bâl-i hümâdan devlet ümmîd eylemez

- 2 Pây-mâl-i esb-i nâzun hem-ser-i hurşid olup
Şehsüvârüm gayrdan ol rif'at ümmîd eylemez
- 3 Lâleveş müjgân-ı ser-tizün açarken şerhalar
Cism-i pür-dâgum çiçekli hil'at ümmîd eylemez
- 4 Gûşe-i çeşm-i cihân-binünde hâl-i müşk-bâr
Hindû-yı vahdet-güzîndür kesret ümmîd eylemez
- 5 Çeşm-i cellâdun ne hûnî olduğın Bâ'is bilür
Tig-ı gamzenden anunçün ruhsat ümmîd eylemez

GAZEL 35

Velehu

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

- 1 Kanı leb-ber-leb olup bâde süzüşdüklerimiz
Kanı dildâr ile meclisde öpüşdüklerimiz
- 2 Kanı şevk ile per ü bâlümüz ihrâk iderek
Şem' bezmine çü pervâne dönüştüklerimiz
- 3 Kanı yâ hû diyerek zikr-i cemâliyle dilâ
Tekye-i aşkına girdikce tepişdüklerimiz
- 4 Kanı ol dem ki miyânını der-âgûş iderek
Hançer-i tizine bin cân ile düşdüklerimiz
- 5 Kanı ol kaşı kemânum atıcak tîr-i belâ
Âşıkâne çü hedef sine girişdüklerimiz
- 6 Kanı ol neş'e-i lâ'lün hevesiyle cânâ
Bir kadeh bâdeye destâr değıştüklerimiz
- 7 Kanı ey dil mey-i gülgün içerüz belki diyü
O bütün çâh-ı zenahdânına düşdüklerimiz
- 8 Ârzû eyleyerek bûs u kenârun Bâ'is
Bahr-ı 'aşkına düşüp kanı yüzüşdüklerimiz

12b**GAZEL 36****Velehu****Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün**

- 1 O mâh-1 nahvete togrı dilâ kaçar giderüz
Şeb-i belâda çü encüm şerer saçar giderüz
- 2 Mezâk-1 kand-1 lebiyle adem diyârına dek
Ecel şarâbına kevser diyü içer giderüz
- 3 O evc-i mâha çıkıp lâne sâz olursa eger
Hevâya biz de hümâveş hemân uçar giderüz
- 4 Müselles içmege üçler demine meykedeye
Benümle sâkî vü mutrib üçer üçer giderüz
- 5 Ferâgat eylesek ebrû-yı yâri cennete dek
O kıldan ince sırâtı dilâ geçer giderüz
- 6 Dimiş o gamzesi hûnî hadeng-i nâz ile biz
Derûn-1 âşıkâ bin dâg-1 dil açar giderüz
- 7 Semend-i hâmememe tab'um süvâr olursa eger
Sühan-tırâz-1 cihân-1 bütûn geçer giderüz
- 8 Kilid-i duhma-i mazmûnı feth için Bâ'is
Beyân-1 kilik-i hünerle semîn açar giderüz

GAZEL 37**Velehu****Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün**

- 1 Bâg-1 hüsnünde bana meyve-i nev-res nev-res
Leb-i gülnâz ile sîb-i zekanun bes nev-res
- 2 Ben degil perçem-i pür-çinini gördükce senün
Olur âşüfte vü şeydâ sana herkes nev-res
- 3 Kâle-bâfân reg-i cânumdan alup riştesini
Kadd-i bâlâna tokur câme-i cânfes nev-res
- 4 Beden-i pâkine germ-âbede lif itmek için
Tig-1 sertiz ile şeyhün sakalın kes nev-res

- 5 Sâbit olsaydı bu şeşhânedede Bâ'is nâçâr
Nazm-ı nev-tarhumı eylerdi muhammes Nev-res

13a**GAZEL 38****Velehu****Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feülün**

- 1 Ey şu'le-i hürşid-i ruhun zîver-i elmâs
Urma reg-i mir'ât-ı dile nişter-i elmâs
- 2 Yâkût-ı lebün kân-ı Bedahşân-ı safâdur
Dendânun olursa n'ola reşk-âver-i elmâs
- 3 Üftâdelerün yıldızı kuyruklu togardı
Çekseydi miyânından o meh hançer-i elmâs
- 4 Her şeb o mehün aşkına dag açmaga yer yer
Vaz' itdi felek sînesine ahker-i elmâs
- 5 Hürşide idüp hâleyi bir sîm nigîndân
Gösterdi felek fahr ile engüşter-i elmâs
- 6 Rûşen güherün fikri de rûşen olur elbet
Cevfînde dirahşân görünür muzmer-i elmâs

Tetimme

- 7 Besdür şeref-i cevher-i irfânı zarîfe
Lâzım degül engüştine engüşter-i elmâs
- 8 Sîrâb-ı ferâh eyler imiş teşne-i fahri
Hâsiyyet-i pür-neş'e-i âb-ı ter-i elmâs
- 9 Fahr itse sirişk ile nola âşık-ı zârûn
Esbâb-ı kebîrden sayılır cevher-i elmâs
- 10 Emdürdi o meh la'l-i nemek-pâşını ammâ
Ekdi dil-i sâd pâreme hâkister-i elmâs
- 11 Ta'tîr-i dimâg itmegiçün ol şeh-i hüsne
Pür-sûz dil-i Bâ'is olur muhmer-i elmâs
- 12 Ser çeşme-i rûşen güherân Nâşid Efendi
Leb-rîz-i safâdur dili çün sâgar-ı elmâs

13b

- 13 Bu sûhte dili âteş-i sûzân-ı gam itdi
Hâkister-i zilletde nihân kihter-i elmâs
- 14 Dergâh-ı bülend ahterine hidmet ile çarh
Giydi başına mihr gibi efser-i elmâs
- 15 Tefsîr ü beyân eyler iken mushaf-ı medhin
Envâr-ı şihâb oldı bu kilik-i ter-i elmâs
- 16 Her nokta-i eş'arum olur kevkeb-i rahşân
Çün hokka-i mâh oldı bana mecer-i elmâs
- 17 Ey rûşenî-i tab' ile dânişver-i elmâs
V'ey şî'r-i teri revnak-ı nûr u fer-i elmâs
- 18 Erbâb-ı sũhan gevherin arz itmede her dem
Benden dahi arz itse nolur cevher-i elmâs

Tetimme

- 19 Bir şems-i Hüdâsın ki ider neyyir-i feyzün
Her zerreyi pertev-figen-i ahter-i elmâs
- 20 Bu suhte dili âteş-i sûzâna gam itdi
Hâkister-i zilletde nihân kihter-i elmâs
- 21 Vâreste-i tâb-ı gam idüp eyle efendim
Rûşen-gerî-i lütfunı tâb-âver-i elmâs
- 22 Peydâ iderüm himmetüne mazhar olursa
Gencîne-i tab'umda nice gevher-i elmâs
- 23 Hemvâre ide tâb-ı sũhan-sencüni Mevlâ
Mizân-ı güher-dâr u ziyâ-güster-i elmâs
- 24 Nermiyyet ile cevherin al seng-dilânun
Üsrüble tırâşide olur peyker-i elmâs

14a**GAZEL 39****Gazel-i Musanna'****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Sâkiyâ sahbâ-yı la'lün itdirüp mey nûşa nûş
Telhî-i devrân-ı hecri göster ol serhoşa hoş

- 2 Gulgul-i minâyı gûşa gûşîş et meyhânedede
Tutma câmi'de kelâm-ı vâiz-i har-gûşa gûş
- 3 Şahne düzd-i şeb-revi tutsa sükût ile nola
Sirkat eylerken tutuldu gurbe-i hamûşa mûş
- 4 Şeyh bekler tekve-i vîrânedede murg-ı nasîb
Kim düşer kısmet olıcak pençe-i baykûşa kûş
- 5 Ey perî-rû hoş tutup bend itmeseydün zülfüne
Bir gün elbette gelürdi Bâ'is-i bî-hûşa hûş

14b

GAZEL 40

Velehu

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

- 1 Sirişküm katresin dildâre dil hûn-âb göstermiş
Ciger dâğında bitmiş lâle-i sır-âb göstermiş
- 2 Olup hoy-kerde şerminden gül-i ter üzre çün şebnem
O meh la'lin-tabak içre dür-i nâ-yâb göstermiş
- 3 Hedef-veş sînesin çâk eyleyüp âşık göğüs germiş
Kim ol hûnî hadeng-i gamzeye per-tâb göstermiş
- 4 Ne kâbil ruy-ı rahşânun yanında gayra dil baksun
Tutalum kim felek bin mihr-i âlem-tâb göstermiş
5. Sücûd eyler yazarken vasf-ı ebrûsın ser-i hâmem
Meger endîşe-i Bâ'is ana mihrâb göstermiş

GAZEL 41

Velehu

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

- 1 Egerçi hâba varmış çeşm-i bâdâmı şekerlenmiş
Velî sad fitne zîr-i perdede yatmış siperlenmiş
- 2 Görüp la'li arak-nâkin gül-i pür-jâledür sanma
O bir yâkût hâtemdür ki etrâf-ı güherlenmiş
- 3 Siyeh semmûrdan tâbân edince gerden-i sâfın
Didüm ey meh derûn-ı hâlede rûyun kamerlenmiş

4 O şûhun cebhe-i sâfindaki ebrûları gûyâ güzel
Gümüşsuyı'nda bir cizr-i melâhatdür kemerlenmiş

5 Semend-i pây ile Bâ'is varılmaz kûy-ı cânâna
Kim ol vâdide çok esb-i sebük-pâlar tekerlenmiş

15a

GAZEL 42

Velehu

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

- 1 Hayâl-i ceşş-i hattun dîdeden ay nev-civân geçmiş
Leb-i cûdan derûna fitne-i âhir zamân geçmiş
- 2 Havâ-yı bûy-ı zülfünle yelerken râh-ı gülşende
Sabâ-yı bir nefesde bâd-ı âh-ı âşıkân geçmiş
- 3 Kılıçdan tîz ü kıldan ince cizr-i ebruvânından
Behişt-i hüsne ânide çü berk-i hâtîfân geçmiş
- 4 Yine mîzâb-ı havz-ı kevserün agzın sulandırmış
Yazarken vasf-ı la'lün gerçi hâmem ter-zebân geçmiş
- 5 Nola feryâd iderse andelîb-âsâ dil-i zârüm
Bahâristân-ı hâtırdan hayâl-i gül-ruhân geçmiş
- 6 Degül müjgân-ı hûn-âlûd çeşmimde nigâhından
Derûn-ı rişe-i gülgûna tîr-i hûn-feşân geçmiş

Tetimme

- 7 Koşup yügrük semâ' ile tarâb-efzâ-yı bezmümde
Sabâdan bir nefes bu neyzen-i âh u figân geçmiş
- 8 O şâh-ı işvenün maglûb idince çeşm-i fettânı
Cuyûş-ı fitne zîr-i tîg-i ebrûdan hemân geçmiş
- 9 Bu dâg-ı lâle-gûnum deşt-i sînemde görenler dir
Yine yir yir yakub âteş bu yerden kârbân geçmiş
- 10 Aceb mi pîç ü tâb-ı cevheri mir'ât-ı fûlâdun
Derûnından fûrûg-ı aks-i rûy-ı meh-veşân geçmiş
- 11 Terennüm-sâz iken tûtî-i tab'um oldı dem-beste
Meger âvâz ile bir gonca-fem şîrîn zebân geçmiş

12. Nazîre hazret-i Nâşid Bege mümkün degil Bâ'is
Belâgatde zebân-ı hâmesi mu'ciz-beyân geçmiş

15b

GAZEL 43

Velehu

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 1 Sâf idüp kalbün reg-i berg-i gül-i irfâna as
Jâle-veş târ-ı şu'â-i mihr-i nûr-efşâna as
- 2 Ey terahhum isteyen ol çeşm-i hûnîden çü tîg
Geç nigâhın halka-i dâg-ı dil-i sûzâna as
- 3 Vâ'izün gûş itme pendin mest olup gûşun müdâm
Gulgul-ı hulk-ı sürâhî-i mey-i rindâna as
- 4 Çün gönül âyînesin sad-pâre kıldun ey felek
Bâri bir âvîze-i billûr idüp keyvâne as
- 5 Zîr-i destünde dil-i Bâ'is şehâ bir bendedür
İster âzâd eyle ister zülf-i itr-efşâna as

16a

GAZEL 44

Velehu

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

- 1 Ruhlarında açılırken gül-i handân saf saf
Seyr-i gül-zâra giderler yine hûbân saf saf
- 2 Seyr için ol meh-i tâbânımı şeb-tâ-be-seher
Bâm-ı çarh üzre turur encüm-i rahşân saf saf
- 3 Her ne dem cünbiş-i müjgânı tahayyül kılsam
Alur etrâf-ı dili nîze-güzârân saf saf
- 4 Leb-i şîrinüni hatt-ı siyehün alsa nola
Azm ider kande ise kande çü mûrân saf saf
- 5 Safvetinden görünür hokka-i ser-beste iken
Dürc-i yâkût feminden dür-i dendân saf saf
- 6 Hûn-i dil nûş ideli yâd-ı lebünle cânâ
Geliyor bezmüme feyz almaga rindân saf saf

- 7 Bâ'isâ şimdi benüm kişver-i nazmun şâhı
Ehl-i dîvân turur karşuma dîvân saf saf

GAZEL 45

Velehu

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün

- 1 Rûyın o meh cebînimüz itseydi münkeşif
Mihri-i münîri togmadan eylerdi münkesif
- 2 Hâl-i abîri cebhe-i sâfında ol mehün
Hürşid içinde kurs-ı kamerdür ki münhasif
- 3 Kurmuş hayâl perdesin etfâli sayd için
Mescidde şeyhi sanma sakın oldı mu'tekif
- 4 Fetvâ virürdi kendisinün salb ü katline
Herkes olaydı cürmine âlemde mu'terif
- 5 Kec harf atınca hadd-i kaz[i]f iktizâ idüp
Molla zebân-ı hâmeyi kat' itdi münharif
- 6 Bâ'is tasarrufât-ı deh[i]rden rehâ mı var
İsmün egerçi olsa dahi gayr-ı münsarif

16b

GAZEL 46

Velehu

Fâilâtün Feilâtün Feillâtün Feilün

- 1 İtmese nâtika-perdâz dilin mihr ile sâf
Tal'at-ı mihr-i ruhun vâf idemezdi vassâf
- 2 Aks ider pertev-i ruhsâre-i dilber elbet
Saykal-ı aşk ile mir'ât-ı dilün kıl şeffâf
- 3 Deşt-i sevdâya düşürmezdi misâl-i Mecnûn
Âşıkun hâline ma'şûkı ideydi insâf
- 4 Varak-ı nüsha-i gül-goncayı gözden geçirür
Sahn-ı gülşende olup nergis-i binâ sahhâf
- 5 Sana bu sâde gazelle yakışur mı Bâ'is
İdesin bezm-i hazerde bu kadar lâf u güzâf

17a**GAZEL 47****Velehu****Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feülün**

- 1 Râm itmege ol âfeti biz hayli savaştuk
İtler gibi agyâr ile kûyında talaştuk
- 2 Sen çek küregın firKate-i firKatün ey dil
Biz iskele-i vuslat-ı dildâre yanaştuk
- 3 Gel terk idelüm hâl ü hat-ı dilberi ey dil
Bir dâne için dâm-ı belâya ne dolaştuk
- 4 Şeb-nem gibi bir katreyüz ammâ ki cihânda
Zerrîn resen-i mihr ile eflâke ulaştuk
- 5 Leb-ber-leb olup bezm-i nev-âyîn-i safâda
Bâ'is bu gice yâr ile peymâne yalaştuk

17b**GAZEL 48****Velehu****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Âşinâ-yı sırr-ı gaybîdür dehânı şâ'irün
Hep sünûhât-ı İlâhîdür beyânı şâ'irün
- 2 İstemez şemşîr-i leşker düşmenin tekdîr için
Hâmesidür elde tîr-i hûn-feşânı şâ'irün
- 3 Hasmını ilzâm için kat'î cevâbın virmege
Seyf-i kâtî'dur zebân-ı nükte-dânı şâ'irün
- 4 Bir küheylân esb-i çâpük-pâye benzer sürcse de
Binde bir ancak begüm sürçer lisânı şâ'irün
- 5 Böyle şöhret mi bulurdı hüsn ü ânı dilberân
Olmasa revnak-fezâ hüsn-i beyânı şâ'irün
- 6 Şâ'iriyet hâsılı nısf-ı kerâmet olmasa
Sırr-ı nutka mazhar olmazdı zebânı şâ'irün
- 7 Oldugıyçün Hüsrev-i nazm u ma'ânî Bâ'isâ
Şâh beytinde yazıldı nâm u şânı şâ'irün

18a**GAZEL 49****Gazel-i Musanna'****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Biz sebük-bâr-ı fenâyuz itmeyüz âmâl-i mâl
Düşümüz tâ bâr-ı vizre itmesün hammâl mâl
- 2 Mâla magrûr olma kim Kârûn-ı süflî-tıynetün
Câygâhın zir-i hâk itdi idüp pâmâl mâl
- 3 Nokta-i encüm döküp levh-i zümür-rüd-fâmına
Cüst ü cû eyler felek her şeb olup remmâl mâl
- 4 Eylemez ignâ gnâ-yı tab'un olmazsa seni
Mahzen-i nüh-kubbe-i çarh olsa mâlâmâl mâl
- 5 Olmasa şeh-bender-i mülk-i tevekkül tâcirân
Pister-i kemhâ-veş olmaz pâyına rûmâl mâl

Tetimme

- 6 Servet ü sâ mân-ı dehre verziş eylersen n'ola
Eyler erbâb-ı kemâlün zâtını ikmâl mâl
- 7 İstemez dünyâ vü mâfihâyı ehl-i âhiret
Niyet-i hâlisle besdür anlara a'mâl mâl
- 8 Mâl-i hulyâyile Bâ'is bir zemîn tarh itdi kim
Var her beyt-i metninde çü beytü'l-mâl mâl
- 9 Mübtelâ-yı fakra ta'viz itseler bu şi'rümi
Kurtulur hem fâkadan hem eyler isti'mâl mâl

18b**GAZEL 50****Velehu****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Olmasaydı mazhar-ı reng-i leb-i dil-dâr la'l
Pâre-i billür-veş olmazdı kıymet-dâr la'l
- 2 Bâde-i hamrâ lebün keyfiyle gelse cûşişe
Her habâbı âb-dârın gösterür yek-bâr la'l
- 3 Rûgan-ı rengin alup gül-berg rûyından olur
Şeb-çerâg-ı pür-fürûg-ı meclis-i dil-dâr la'l

4 Ârzû-mend-i leb-i gül-nâr-ı sâkî olmasa
Dem-be-dem vişnâb içmezdi olup mey-hâr la'î

5 Bir nigîndân-ı zümürüddür hat-ı sebz-i lebün
Kim nigînin zerger-i sun' eylemiş şevvâr la'î

6 Oldugıçün bu gazel şevk-i leb-i dilberle tarh
Oldı her bir nokta-i pür nüktesi şevvâr la'î

Tetimme

7 Âb-ı ter sanma lebün şevkiyle olmışdur müdâm
Bâde-i rummân ile peymâne-i ser-şâr la'î

8 Pâk-gevher hûn-ı dil nûş itse de mergûbdur
Buldı dil-hûn oldugıçün ragbet-i besyâr la'î

9 Benzemez rûşen-dilânun birbirine meşrebi
Nûş ider her dem arak elmâs olur mey-hâr la'î

10. Cevher-i rengîn çıkarsa kıl-k-i gavvâsum n'ola
Oldı çün Bâ'is devâtum kulzüm-i zehhâr la'î

19a

GAZEL 51

Gazel-i Musanna'

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

1 Bâde-i la'lün ideydi rind-i dürd-âşâm şem
Gam yimezdi virse cânâ sâkî-i sersâm sâm

2 Neylesün rind-i kalender-meşrebân tâc-ı şehî
Âlem-i âb içre kılmış anları bir câm Cem

3 Iyş u nûş-ı dil lebün hecriyle olmuş bî-meze
Bezme gel bir dem o itsün ey gözi bādâm dem

4 Bülbülân nâlân iken dembeste vü hayrân olur
Gonca-veş gülşende açsa ol lebi gül-fâm fem

5 Hatt-ı müşğînün zuhûrın gûş idüp çekdüm keder
Âdeme cânâ virür zîrâ siyeh peygâm gâm

6 Sâhil-i maksûda Bâ'is keşti-i ümmidini
Eylemez vâsıl müsâ'id olmasa eyyâm yem

GAZEL 52**Velehu****Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün**

- 1 İdicek dâm-ı belâ-târını pür-ham perçem
Sayd idüp murg-ı dilüm bagladı muhkem perçem
- 2 Dilber-i sîm-berün genc-i nihân-ı hüsnin
Hıfz için gâh olur mâr-ı mutalsam perçem
- 3 Gâh piçide olup gerden-i hûbâna olur
Hâle-i mâh-ı ziyâ-güster-i âlem perçem
- 4 Dökülünce ruh-ı hoy kerde-i cânâna döner
Sünbül-i gülşen-i pür-jâleye pür-nem perçem
- 5 Sâye-endâz olıcak bâl-i hümâ-veş kıldı
Dilber-i milket-i hüsne şeh-i ekrem perçem
- 6 Neşr ider bûyını ta'tir-i dimâg itmegiçün
Sünbülîstâna nesîm ile demâdem perçem
- 7 Niçe sevdâ-zedenün aklını başından alup
Kıldı Bâ'is gibi ser-geşte vü sersem perçem

19b**GAZEL 53****Velehu****Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feülün**

- 1 Ol turrası pür-fitneye meftûn olayazdum
Mecnûn gibi zencîr ile mescûn olayazdum
- 2 Sevdâ-yı hatıyla o kalem kaşlı civânun
Az kaldı düşüp yazıya Mecnûn olayazdum
- 3 Gül-mîh-i sitem kakmagıla sîneme dil-dâr
Dendân veca'ı def'ine Şem'un olayazdum
- 4 Gül-gonca mıdur nokta-i la'lin mi dehânun
Ol mübhemi keşf itmede dil-hûn olayazdum
- 5 Sen meşk-i nezâket karalarken dahi ey şüh
Ben hatt-ı siyeh-fâmına Mecnûn olayazdum

- 6 Câm-ı meyün etrâfına ol gonca-dehânun
Tasvîrini dendân ile mey-gûn olayazdum
- 7 Şol mısra-ı berceste gibi kâmet-i yâri
Pehlûya çeküp matla'-ı mevzûn olayazdum
- 8 Ser defter ü divânuma efsâne mi Bâ'is
Ketb eyler iken bu gice efsûn olayazdum

GAZEL 54**Velehu****Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün**

- 1 Zülf-i pür-çinî-i ruhsâre-i yâri görelüm
Sahn-ı gülşende yatan ejder ü mârı görelüm
- 2 Şeh-i bâz-ı dili seyr it nice pervâz iderüz
Sayda kâbil hele bir murg-ı şikârı görelüm
- 3 Var iken turrası pîşânî-i pür-çininde
Biz niçün Çîn'e varup nakş-ı nigârı görelüm
- 4 Gûş idün nâle-i bülbül ne imiş bir kerre
Gülşen içre hele ol gonca-izârı görelüm
- 5 Görmedük şâhid-i eş'âr nedür ey Bâ'is
Gazel-i Fâzıl'ı tanzîr ile bâri görelüm

20a**GAZEL 55****Velehu****Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün**

- 1 Bir perî-rûya olup âşık-ı hayrân hammâm
Sînesin itmede külhân gibi sûzân hammâm
- 2 Saçağı geçmese derletmez idi hûbânun
Beden-i nâzük-i sîminini her ân hammâm
- 3 Sineye çekmez idi olmasa kızkın âşık
Câmekânında idüp dilberi üryân hammâm
- 4 Eşk-i germ akamaz idi lûle-i çeşminden eger
Âteş-i aşka düşüp olmasa giryân hammâm

- 5 Halvetî şeyhi gibi tâc giyüp çün kubbe
Halvet-i hâssa çeker dilberi pinhân hammâm
- 6 O kadar kuvvete mâlik ki eger insânun
Başına ursa bayıldur çü Nerîmân hammâm
- 7 Nola mahv eylese çirkâb-ı zünûbı eşküm
Pâk ider halkı idüp âbını rîzân hammâm

Tetimme

- 8 Eşk ü sûziş n'ola üftâdeye virse şöhret
Âb u tâb olmasa bulmaz bu kadar şân hammâm
- 9 Peştemâlî kuşadup evveli destûr virür
Sonra çıkmayla savar muğlimi nâdân hammâm
- 10 Dime câm bir depe göz âşık-ı hayrândur kim
İder ol dilber-i sîmîn-ten-i seyrân hammâm
- 11 Sanma derler akıdur agzı suyun hayret ile
Tâze dellâke olup âşık-ı hayrân hammâm
- 12 Yüzi kızmazdı hicâbından olup germ ülfet
Sûzişin eylemese herkese î'lân hammâm
- 13 Eşk ü sûzişle olur hâne-i âşık ma'mûr
Âb u tâb olmayacak oldu çü virân hammâm
- 14 Bedenün pâk idicek turma içinde Bâ'is
Kubbesin eylesün başına zindân hammâm
- 15 Vasf iderken varıcak hâme sürin-i yara
İktizâ itdi hemân Bâ'is'e ol an hammâm

20b

GAZEL 56

Velehu

Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feülün

- 1 Dâg-ı cigerin gonca-i handâna değişmem
Efgân-ı dilüm bülbül-i nâlâna değişmem
- 2 Giryân olalı hasret-i dendân ü lebünle
Hün-âb-ı şirişküm dür ü mercâna değişmem

- 3 Âh-1 dil-i sûzânımın ey âfet-i cân-sûz
Kem-ter şererin âteş-i nîrâna değışmem
- 4 Cânâ olalı mest-i müdâm-1 mey-i aşkun
Hûn-1 cigerüm bâde-i rindâna değışmem
- 5 Bâ'is ser-i efsürde-i pür-dâg-1 bürehnem
Pür gevher olan efser-i şâhâne değışmem

GAZEL 57**Velehu****Mefâilün Mefâilün Feûlün**

- 1 Dilâ dem sürmege hem-demde kaldum
Kadîmi âşinâmuz gamda kaldum
- 2 Ne aşk-1 yâr ile bir gamda kaldum
Ne bir meyhâne-i hurremde kaldum
- 3 Mezâk-1 la'l-i yâri yâd iderken
Mey-i gül-fâm-1 câm-1 Cem'de kaldum
- 4 Düşer dil pîç ü tâb-1 zülfe elbet
Ki ben endîşe-i perçemde kaldum
- 5 Niçün Bâ'is bu bâzâr-1 fenâda
Hemân dirhem diyüp derhemde kaldum

21a**Müseddes li-muharririhi****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

- 1 Hasret-i didâr-1 ruhsârunla nâlân olduğum
Derd-i âşkunla demâdem zâr u giryân olduğum
Zülf-i müşkinün hayâliyle perişân olduğum
Söylesün dūd-1 siyâh-1 âh-1 sūzân olduğum

Görmeden ey rüyuna müştâk u hayrân olduğum
Degmeden vey tîg-1 gamzen câna kurbân olduğum
- 2 Sen şeh-i hûbânsın ben âşık-1 hayrânunum
Dil sana dil-bende ben de bende-i fermânunum
Aşk ile gerden nihâd-1 hançer-i bürrânunum
İster öldür ister âzâd it beni kurbânunum

Görmeden ey rüyuna müştâk u hayrân olduğum
Degmeden vey tîg-1 gamzen câna kurbân olduğum

- 3 Gösterüp rûyun beni rû'yâda hayrân eyledün
Baht-ı hâb-âlûdumı bîdâr u handân eyledün
Cism-i zârûm âteş-i aşkunla sûzân eyledün
Her şerâr-ı dûd-ı âhum mihr-i rahşân eyledün

Görmeden ey rûyuna müştâk u hayrân olduğum
Degmeden vey tîg-ı gamzen câna kurbân olduğum

- 4 Aşkile şimdengerü çeşmüm benüm kan aglasun
Katresi hûn-âb ceyhûn-ı gam olsun çağlasun
Âteş-i âhum ser-â-pâ cism-i zârûm daglasun
Dest-i nermün rahm idüp ol dâga merhem baglasun

Görmeden ey rûyuna müştâk u hayrân olduğum
Degmeden vey tîg-i gamzen câna kurbân olduğum

- 5 Bâ'is-i bî-çâre şimdi dergehünde bendedür
Dâmenün elden bırakmaz âşık-ı efgendedür
Tîg-ı gamzenle şehîd itsende gönli sendedür
Haşre dek ölmez o aşkunla senün dil-zindedür

Görmeden ey rûyuna müştâk u hayrân olduğum
Degmeden vey tîg-ı gamzen câna kurbân olduğum

21b

Müseddes li-muharririhî

Feilâtün Feilâtün Feilün

- 1 Olayum mey-gedeye şöyle revân
Ki bana hürmet idüp mugbeçegân
Ayagıma ideler bâde revân
Mey-perestlikle bulam şöhret ü şân

Olmayum şâhid ü meysiz bir ân
Niyyetüm çok hele çıksun Ramazân

- 2 Bâdeyi su yerine nûş ideyüm
Ser-i medhûşumı sarhoş ideyüm
Hum-ı meyhâne gibi cûş ideyüm
Gam-ı dünyâyı ferâmûş ideyüm

Olmayum şâhid ü meysiz bir ân
Niyyetüm çok hele çıksun Ramazân

3 Anda tertîb ideyüm bezm-i Cem'i
 Çeküp âgûşuma bir gonca-femi
 Tâb-ı meyle süreyüm ceş-i gamı
 Böldür rind olanun çün himemi

Olmayum şâhid ü meysiz bir ân
 Niyyetüm çok hele çıksun Ramazân

4 Kûşe-i hânemi meyhâne idem
 Kahve fîncânımı peymâne idem
 Gelen ahabbumı mestâne idem
 Hâsılı tavrımı rindâne idem

Olmayum şâhid ü meysiz bir ân
 Niyyetüm çok hele çıksun Ramazân

5 Kurayım ben dahi bir bezm-i şarâb
 Leb-i sâkiden alup la'l-i müzâb
 Dem-be-dem nûş ideyüm bâde-i nâb
 Bâ'is-âsâ olayum mest-i harâb

Olmayum şâhid ü meysiz bir ân
 Niyyetüm çok hele çıksun Ramazân

22a Boş

22b Boş

23a Boş

Sonuç

Bâ'is 18. yüzyılın fazla tanınmamış şairlerindendir. Kendisinden günümüze 58 gazel, 1 tahmis iki müseddes kalmıştır. Hayatı hakkında bilinenler ve şiirlerinin sayısı oldukça azdır. Bursa'da doğmuş, Maraş'ta vefat etmiştir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Kaside, kıt'a gibi şiirleri bulunmadığı için şiirlerinden yola çıkarak doğum tarihini tahmin edemiyoruz ancak 1801-1802 yılında vefat ettiği için 18. yüzyılda yaşadığı bellidir. Eserinde Fâzıl, Nâşid, Nevres gibi 18. yüzyıl şairlerini anmıştır.

Şiirlerinde şekil bakımından vezin veya kafiye gibi hususlarda aksaklıklar görülebilmektedir. Edebi sanat olarak tenasüp, leff ü neşr, tevriye, îham, teşbih, istiâre, cinas, tekrar gibi sanatları sıklıkla kullanmıştır. 18. yüzyılda görülen mahallileşme etkisiyle yazdığı şiirlerinde daha ziyade beşeri aşkı ve sevgilinin güzelliğini dile getirmiştir. Bazı gazellerinde gelip geçici maddi zenginlikler sebebiyle

gurura kibire kapılmamak gerektiğini, dünyanın fani olduğunu dile getirmiştir. Şiirlerinde divan şiirinin geleneksel kalıplarından pek ayrılmadığını edebi sanatları ve mazmunları kullanırken klasik şairlerden Bâkî, Sâbit ve Fâzıl'dan etkilendiği kanaatindeyiz. 18. yüzyılın Nedim, Koca Râgıb Paşa, Haşmet, Şeyh Gâlib gibi tanınmış ön plandaki şairlerinden olmasa da şiirleri içinde şekil ve muhteva bakımından değerli, manalı beyitler vardır. 18. yüzyıl içinde yetişmiş, medrese eğitimi görmüş şair Ahmed Bâ'is'in de divan şairi olarak daha fazla tanınması, şiirlerinin değerlendirilmesi divan şiiri araştırmacıları için kazanç olacağını düşünmekteyiz.

Kaynakça

- Akkaya, H. (2007). Nevres Abdürrezzak. *İslam Ansiklopedisi* (C. 33. s. 55-57). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, N. (2012). Üc b. Unuk. *İslam Ansiklopedisi* (C. 42. s. 34-35). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çağbayır, Y. (2007). Ötüken Türkçe Sözlük. (C. 1-5). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çınarcı, M. N. (2007). *Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyin Tezkiretü's- Şu'arâsı ve Transkripsiyonlu Metni*. Erişim Tarihi: 04.08.2021, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64059,seyhulislam-arif-hikmet-bey-tezkiresipdf.pdf?0>
- Bâ'is, A. (-). *Divançe-i Bâ'is*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T. 4325 numaralı yazma.
- İpekten, H. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İpekten, H., İsen, M., Toparlı R., Okçu, N., Karabey, T. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kazan Nas, Ş. (2016). Çaresizliğin Yankılanan Sesi: 'Elimden Ne Gelir' Redifli Gazeller Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36, 383-414.
- Kesik, B. (2020). *Bâ'is, Kazap-zâde Ahmed Bâ'is Efendi*. Erişim Tarihi: 10.08.2021, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/bais-kasabzade-ahmed-bais-efendi>
- Kurnaz, C., Tatçı, M.,(2001). *Tuhfe-i Nâilî Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Mamaş, İ. C. (1965). *Divançe-i Bâis*. Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

- Mermer, A., Alıcı, L., Eflatun, M., Bayram, Y., Koç Keskin, N. (2007). *Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özgül, M. K. (2012). *XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Pala, İ. (2005). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sadıkoglu, S. C. (2008). Sâib-i Tebrîzî. *İslam Ansiklopedisi* (C. 35, s. 541-542). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Saraç, Y. (2011). *ETE Giriş: Biçim ve Ölçü*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Şimşek, H. İ. (2006). Neccarzâde Rıza Efendi. *İslam Ansiklopedisi* (C. 32, s. 482-484). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Taşagıl, A. (1998). Hoten. *İslam Ansiklopedisi* (C. 18, s. 251-253). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Dergah Yayını. (1977). *Bais Ahmed*. Erişim Tarihi: 04.08.2021, https://turuz.com/storage/Language/2017/1330-Turk_Dili_Ve_Edebiyatı_Ansiklopedisi-Devirler-Isimler-Eserler-Terimler-1-1977-557s.pdf
- Ünal, S. (2001). Kâbe. *İslam Ansiklopedisi* (C. 24, s. 14-21). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ürekli, M. (1996). Gülbün-i Hânân. *İslam Ansiklopedisi* (C. 14, s. 235-236). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Üzgör, T. (2002). Bâ'is. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi* (C. 2 s. 152). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Zülfe, Ö. (2006). Nâşid. *İslam Ansiklopedisi* (C. 32, s. 434-435). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Summary

In this article, we focus on the life and poems of the 18th-century divan poet Ahmed Bais and try to determine his place in classical Turkish literature. Kasapzade Ahmed Bâ'is Efendi, who lived in the 18th century, is one of our poets who we do not have enough information about his life. His divan has survived from Bâ'is to the present day. Divançe was written in the poet's handwriting (TDE Ans, Dergâh Yay. 1977, C. 1, s. 299) in ta'lik script and can be found in the Rare Works Library of İstanbul University. In the content of Bâ'is' Divançe, there are 58 ghazals, one of which is in Persian, 1 tahmis and 2 müseddes.

When we evaluate the poems of Bâ'is in his divan, which is his only work, in terms of form and content, we can say that the poet wrote poems in accordance with the sebk-i irâkî style period, which contains specific rules and metaphors. Bâ'is was also influenced by the localization movement pioneered by Nedim in the 18th century. Bâ'is used Turkish words and expressions in the spoken language of the people in the rhyme and redifs of his poems.

In his 58 gazel, nazire, tahmis and museddes Bâ'is wrote mostly the poems which patterns Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün (23 ghazals, 1 müseddes), Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün (10 gazelles), Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün from the bahr-i Hezec, from the bahr-i remel, (1 tahmis, 7 ghazel) These meters are among the most used meters in classical Turkish poetry.

When we look at 58 ghazals in terms of the number of couplets, some ghazals (9, 21, 50) have couplets, which are much more than the standards. We see that the number of couplets in the 38th, 42nd, and 55th ghazals is more than 10 couplets and that the 38th ghazal approaches the number of eulogies with 28 couplets, but it is suitable for the content of the ghazal in terms of content. Two of his poems in the form of museddes, which are found in the Bâ'is divan, apart from the ghazals, consist of 5 bends each. This number is in accordance with the general number of bents in Classical Turkish literature.

There are no religious-themed poems such as tawhid, munacat, na't in the content of Bâ'is' poems. The subject of the beloved and the love for the beloved is generally handled. While describing the beauty of the lover, the elements of simile that are frequently mentioned in classical Turkish poetry are used, and the physical beauty of the lover is given more place than the temperament. In his 48th ghazal with mâl redif, he emphasized the importance of not providing value to money and material things, which was dominant in Turkish and Islamic culture in the Ottoman period. Additionally, he also expressed the idea that wealth does not bring happiness and the importance of being contented and humble. To support this view, he reminded Karun to go underground with his wealth.

In Bâ'is's poems, in which the beauty of the beloved and the feelings felt towards him are expressed, literary arts such as tenâsüp, teşbih, istiâre, leff ü neşr are intensely seen. Bâ'is' ghazals and couplets generally have unity of the subject. When we examine Bâ'is' ghazal with "poet's" redif, it is narrated that the poets wrote poems through inspiration from Allah, their tongues were sharp, the beauty and charm of the lover became famous thanks to the way poets describe them. In the pseudonym couplets of Bâ'is' poems, we see that he challenges the fact that he is a superior poet to other poets like Nefî. Such as; (G.1/6), (G.2/6), (G. 44/7), (G.22/6) (G.31/5), (G.37/5), (G. 49/8-9).

When we examine the names of people and places in the Bâ'is' Divan, it is seen that some of the personalities he uses are historical and real personalities such as Nevres, Fâzıl, and Naşid, who lived in his time; some; are legendary such as Neriman, Karun, Hz. Musa, Majnun, Leyla, Ferhat who are the figures frequently mentioned in divan poetry. In Bâ'is' poems, real place names such as Akşehir, Nevşehir, Damascus, and China, are used synonymously; in a way that evokes the meaning of words as well as the meaning of place. He was influenced by Iranian poet Sâ'ib from Tebriz and Turkish poets Bâkî, Sâbit, Nâşid, and Nevres. He wrote poems adopting a dissolute view that believes that the world is temporary and that human beings should experience the beauties of this world in this temporary worldly life. If additional information about his life and poems is obtained in future research, we may have the opportunity to get to know Bâis more.